

EDEBİYAT TARİHÇİLİĞİ AÇISINDAN AHMET KABAKLI'NIN
TÜRK EDEBİYATI ADLI ESERİ
FROM THE PERSPECTIVE OF LITERARY HISTORIOGRAPHY AHMET
KABAKLI'S TURKISH LITERATURE

MUHAMMET NURİ CEYLAN

Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Res. Assist. Atatürk University Faculty of Literature Department of Turkish Language and Literature
muhammet.ceylan@atauni.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-4194-7527>

Atıf / Citation

Ceylan, M. N. 2021. "Edebiyat Tarihçiliği Açısından Ahmet Kabaklı'nın Türk Edebiyatı Adlı Eseri".
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute. 71, (Mayıs- May 2021).
215-240

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 07.12.2020
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 30.01.2021
Yayın Tarihi- *Date Published* : 15.05.2021
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4446>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by *iThenticate* programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- *Journal of Turkish Researches Institute*
TAED-71, Mayıs- May2021 Erzurum. ISSN 1300-9052 e-ISSN 2717-6851
www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunited>

EDEBİYAT TARİHÇİLİĞİ AÇISINDAN AHMET KABAKLI'NIN
TÜRK EDEBİYATI ADLI ESERİ
FROM THE PERSPECTIVE OF LITERARY HISTORIOGRAPHY AHMET
KABAKLI'S TURKISH LITERATURE

MUHAMMET NURİ CEYLAN

Öz

Başlangıçtan bugüne Türk edebiyatının geçirdiği safhalara, Türk milletinin düşünce dünyasının bir yansıması olan eserlere ve devirlere damga vuran şahsiyetlere, kısaca Türk milletinin kültürel hafızası olan dil ve edebiyat birikimlerine ilgi her daim büyük olmuştur. Tüm bu değerleri çeşitli tür ve tarzlarda kayıt altına alma ve gelecek kuşaklara bu vesikaları aktarma hususunda Divan Edebiyatı şairlerinin meydana getirdiği tezkiireler önem taşımaktadır. 20. yüzyılın başlarında Türk edebiyatı tarihi yazma hususunda yapılan çalışmalarla birlikte, gerçek manada bir edebiyat tarihi oluşturmanın temelleri atılmıştır. Türkiye’de modern tarzda edebiyat tarihçiliği Mehmet Fuad Köprülü’nün çalışmalarıyla büyük bir ivme kazanmıştır. Modern tarzda hazırlanan ve Türk edebiyat tarihçiliği açısından kıymetli çalışmalardan biri de Ahmet Kabaklı’nın Türk Edebiyatı eseridir. Yapılan bu çalışmada Ahmet Kabaklı’nın edebiyat tarihçiliğine yaklaşımı etrafında Türk edebiyatı tarihleri oluşturulurken hangi sorunlarla karşılaşıldığı, meydana getirilen eserlerde dikkat edilmesi gereken hususlar, benimsenen yöntem ve tarzların uygulanabilirliği ve Kabaklı’nın Türk Edebiyatı adlı eserinin edebiyat tarihi ve edebiyat tarihçiliği açısından önemine değinilecektir. Ayrıca Kabaklı’nın devirlere, siyasi görüşlere, şair ve yazarlara yaklaşımına yer verilerek, benimsediği üslup ve tarzın eserinde kendine nasıl yer bulduğu değerlendirilecektir. Bu dikkatler etrafında çalışmanın merkezini oluşturan Türk Edebiyatı eseri bağlamında Ahmet Kabaklı’nın, edebiyat tarihi disiplini hakkındaki düşünceleri ve mezkûr eserin mahiyeti ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Fuad Köprülü, Edebiyat tarihi, Ahmet Kabaklı, Türk edebiyatı.

Abstract

From the beginning to the present, there has always been a great interest in the stages of Turkish literature, in the works that are a reflection of the world of thought of the Turkish nation and the personalities that marked the periods, in short, the cultural memory of the Turkish nation, language and literature accumulations. The biographies created by the poets of Divan Literature are important in recording all these values in various genres and styles and transferring these documents to future generations. At the beginning of the 20th century, the foundations of creating a literary history in the real sense were laid with the studies on writing the history of Turkish literature. modern style in literary history has gained great momentum in Turkey with Mehmet Fuad Köprülü work. One of the valuable works in terms of Turkish literature history, which is prepared in a modern style, is Ahmet Kabaklı's work on Turkish Literature. In this study, the problems encountered while forming the history of Turkish literature around Ahmet Kabaklı's approach to literary historiography, the points to be considered in the works created, the applicability of the adopted methods and styles, and the importance of Kabaklı's work titled Turkish Literature in terms of literary history and literary history will be discussed. In addition, it will be evaluated how Kabaklı's approach to eras, political views, poets and writers found place in his work. Ahmet Kabaklı's thoughts on the discipline of the history of literature and the nature of the aforementioned work will be revealed in the context of the work of Turkish Literature, which is the center of the study, around these attentions.

Key Words: Mehmet Fuad Köprülü, Literary history, Ahmet Kabaklı, Turkish literature

Structured Abstract

Ahmet Kabaklı, who devoted his life to literature research, has a great importance in his studies and works within the framework of Turkish literature. Kabaklı has been a person who left a mark in literature history studies, especially with his work titled *Turkish Literature*. In this study titled *Turkish Literature*, not only information about poets / writers or works, such as biographies or anthologies, was given, but also detailed examinations and studies were included. The work consists of 5 volumes in total. Kabaklı has made very comprehensive and valuable evaluations by undertaking an important occupation in terms of literary history. The author underlined that it is wrong to consider the history of literature only as cultural history, and stated that the works given in this field have a content that includes the subjects of religion, philosophy, ethics and art history. In this direction, he obtained detailed information about poets, writers, cultural heroes and their works and carried the classification and evaluation of this information to his work. According to Kabaklı, one of the most basic materials of literary history is the works of poets and writers. The factors that shape these works are the thought worlds, life stories of those personalities and the socio-cultural structure of the period. The work has been shaped around these thoughts and investigations have been made in this way. Kabaklı states that he preferred the name *Turkish Literature* in his work, considering the nature of the work and the methods and styles used. This study, consisting of five volumes, has been written in an understandable and plain language for those who want to have information about Turkish literature. By making various explanations where necessary, the reading or understanding of the work by all segments was supported. Ahmet Kabaklı generally adopted three different methods in this study and constructed his work according to these methods. These are: Historian approach, psychological approach and genetic approach. These orientations are important in terms of showing how different methods and styles have been applied in forming literary history. The factors that shape the world of thought of poets and writers were tried to be introduced with this method. The author could not make independent evaluations from his own world of thought in the work of *Turkish Literature*, and his nationalist-conservative perspective was reflected in his poet / writer and work studies. The thoughts put forward by the author were supported by the texts and the evaluations were thus grounded. But Kabaklı was outrageous in terms of text precision; He has taken too much text in his work, especially for some poets and writers. This situation not only increased the volume of the work but also changed the nature of the work. The poets and writers included in the work generally marked the period, took an important place in the memory of the society and were chosen from among the important figures for Turkish literature. However, Kabaklı could not achieve a certain balance in terms of which aspects of the person should be addressed and introduced in the work of *Turkish Literature*. Although Kabaklı strived to provide integrity about the title and content of the work, he ignored the fact that the history of Turkish language and literature constitutes integrity. The study did not include a detailed analysis of language history, and the sensitivity of language history was limited to the Gokturks and Uighurs period. *Turkish Literature* is an incomplete work in this respect. The work contains valuable information about the historical, social, economic, cultural and political developments of the Turks. In this context, it has the feature of being a comprehensive work that mirrors the eras of Turkish literature with a versatile perspective. Kabaklı made various wrong evaluations about genre and morphology in his work of *Turkish Literature*. This situation led to incorrect classifications and created a confusion in the work. In addition, these erroneous classifications created a deficiency in the transfer of some subjects (genres, etc.). The fact that guiding bibliographies were given to the readers in the study is one of the things that make the work valuable. This method paved the way for readers to obtain comprehensive information on the subject matter. Ahmet Kabaklı, in his work, prevented the work from being a history book by transferring historical information about periods / periods as necessary. Thus, the historical information conveyed did not overshadow the nature of the work and served the main purpose of the study. The chronological examination of poet / writer, works and periods in the study is important in terms of

bringing the development stages of Turkish literature to the forefront. It should be especially noted that the studies in this field are incomplete or open to discussion in terms of the above-mentioned aspects, which do not discredit them. Because creating language and literature histories is a long and arduous work. It is an undeniable fact that every work put forward has a great importance in forming the history of language and literature of a nation. Each written work will fill a gap in this regard and a document will be left for future generations. To put it briefly, the histories of language and literature can be seen as the identity of a nation. Regardless of the method, method and approach style, it should be the primary duty of every nation to create literature and language histories, and a social awareness should be created on this issue. In the light of all these, this five-volume work titled Turkish Literature, written by Ahmet Kabaklı, will be an important reference in terms of the history of Turkish literature and for those concerned. The creation of literary historical works, which are the cultural memory of a nation, is of great value in this respect, but also imposes very important responsibilities on those who prepare the history of literature. Ahmet Kabaklı is one of the important thinkers who take this responsibility and bring a new breath to literary history with his perspective. For this purpose, Kabaklı created a work called Turkish Literature after long researches and examinations.

Giriş

Bizde şair, yazar ve eserler hakkındaki bilgileri kayıt altına alma ve böylece onları gelecek kuşaklara aktarma çalışmalarının XV. yüzyılda başladığı bilinmektedir. Bu doğrultuda XX. yüzyılın ortalarına kadar devam eden tezkirecilik geleneğinin büyük bir önemi vardır. Bu alanda kıymetli eserler kaleme alınmıştır. Bu çalışmaların başında XV. yüzyılda Ali Şîr Nevâyî'nin *Mecâlisü'n-Nefâis*'i, XVI. yüzyılda Sehî Bey'in *Heşt Behişt*'i ve Latîfî'nin *Tezkire-i Şuarâ*'sı, XVII. yüzyılda Sâdıkî'nin *Mecma'ül-Havâs*'ı, XVIII. yüzyılda Safâyî'nin *Tezkire-i Şuarâ*'sı, XIX. yüzyılda Ârif Hikmet'in *Tezkire-i Şuarâ*'sı, XX. yüzyılda Nail Tuman'ın kaleme aldığı *Tuhfe-i Nâilî* gibi önemli eserler yer almaktadır (Kılıç 2007: 546-547). İlk örneklerini XVI. yüzyılda gördüğümüz, âşık, divan şairi vs. tarafından kaleme alınan, şairin çağdaşları yahut kendinden önce yaşamış şairlerin niteliklerini, dünya görüşlerini anlattığı, mahlaslarını andığı eserler olan şairnameler de bu bağlamda büyük öneme sahiptir. Meydana getirilen şairnameler kapsamlı bir Türk edebiyatı tarihi oluşturma gayesine kıymetli katkılar sunmuşlardır.

Bizde tezkirecilik geleneği ve oluşturulan şairnamelerden hareketle “edebiyat tarihi” başlığıyla ortaya konan ilk eser ise Abdülhalim Memduh'un *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye* adlı çalışmasıdır. Abdülhalim Memduh'un hazırlamış olduğu bu eser incelendiğinde, çalışmanın modern tarzda bir edebiyat tarihi olmadığı buna karşılık gerek ismi gerek içeriği hasebiyle edebiyat tarihçiliği açısından kayda değer bir eser olduğu belirtilmelidir (Çetin 2012: 51-61). *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*'de şair ve yazarlar kronolojik olarak incelenmiştir. Fakat tür yahut sanat anlayışı gibi hususlar dikkate alınarak bir tasnif ve değerlendirme yapılmamıştır.

Türkiye'de modern tarzda Türk edebiyatı tarihi çalışmaları Mehmet Fuad Köprülü ile başlar. Orhan Okay bu mevzuda hazırlanan ilk ilmi edebiyat tarihinin, Köprülü'nün *Türk Edebiyatı Tarihi* isimli eseri olduğunu belirterek, Köprülü'nün bu eserde kullandığı modern teknikler sebebiyle de kendisinden sonra yazılan edebiyat tarihlerine öncülük ettiği ve örnek oluşturduğunu vurgulamıştır (Okay 1994: 403-404). Köprülü'nün *Bilgi Mecmuası*'nda yayımladığı “Türk Edebiyatı Tarihinde Usul”¹ makalesi edebiyat tarihi yazımı hususunda yol gösterici bir görev üstlenir. Köprülü, makalesinde tarih ve edebiyat tarihi ilişkisine değinmiş, edebiyat tarihi yazımında kullanılacak usulleri ve tarih disiplininin sınırlarını belirlemeye çalışmıştır. Ona göre iki disiplin arasındaki farklar şu şekildedir: Tarih; geçmişte yaşananları inceleyen bir bilim dalıdır. Olayları nedensellik açısından incelemek tarih disiplininin temel gayesidir. Edebiyat tarihçisinin ilgilendiği “mazi” kavramı daha farklıdır, çünkü edebiyat tarihçisinin ele aldığı mazi sürekliliği ve etkisi itibarıyla hâlâ yaşayan bir mazidir. Tarihçi eski vesikaları, fermanları vs. geçmişî anlamak için bir araç olarak kullanır. Edebiyat tarihçisinin elindeki edebi eserler ise ait olduğu toplumun yaşantısına ışık tutan yegâne değerlerdir. Tarihçi -ele aldığı mevzu her ne olursa olsun- şahsiyetini gizlemeli, olaylara objektif bir bakış açısıyla yaklaşmaya çalışmalıdır. Çünkü tarih sübjektif bakış açısını kabul etmez. Edebiyat tarihçisi de bir tarihçi hassasiyetiyle yazar ve eserlere yaklaşması, elinden geldiği kadar vesikalar karşısında tarafsız kalması gerekir. Fakat Köprülü, edebiyat tarihçisinin buna ne kadar sadık kalabileceğini sorgular. Edebiyat tarihçisinin -her ne kadar tarafsız olmaya çalışsa da- yine

¹ Mehmed Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihinde Usul*, İstanbul: Bilgi Mecmuası. (H.1329).

de duygu ve düşüncelerine yer vermekten, hissi davranmaktan kendini alamayacağını savunur. Ona göre hangi tarzda yazılırsa yazılsın bir edebiyat tarihçisinin duygu ve düşünceleriyle hareket etmesi kaçınılmazdır. Öyleyse edebiyat tarihçisi bunu en aza indirmeli, duygu ve düşüncelerine asgari oranda yer vererek hareket etmelidir. Tarihçinin, kişiler üzerinde vakalarla ilgisi oranında durması gerekmektedir. Edebiyat tarihçisinin ise kişileri asli unsur olarak ele alması ve incelemesi elzemdir. Yani tarih disiplininde şahıslar, olaylar etrafında değerlendirilirken, edebiyat tarihi çalışmalarında ise kişiler, eserin merkezinde yer alır ve bu doğrultuda değerlendirilir. Tarihçi, incelediği eserlerdeki kişisel görüşleri göz ardı etmek zorundadır. Edebiyat tarihçisinde ise bu durum tam tersi olmalıdır. Çünkü edebiyat tarihçisi için eserlerdeki kişisel görüşler, duygu ve düşünceler son derece mühimdir (Köprülü 2012: 44-56). Bu makalenin ardından Köprülü'nün kaleme aldığı *Türk Edebiyatı Tarihi*² başlıklı eser ise modern tarzda Türk edebiyatı tarihi çalışmalarının ilki olma özelliğine sahiptir.

Edebiyat tarihi ve tarihçiliği hususunda Köprülü'nün belirtmiş olduğu mevzularla aynı paralellikte önemli dikkatler sunan isimlerden biri de Agâh Sırrı Levend'dir. Levend kaleme almış olduğu *Türk Edebiyatı Tarihi* eserinde ilk olarak edebiyat tarihinin çerçevesini çizmeye, sınırlarını belirlemeye çalışmıştır. Levend'e göre edebiyat tarihçiliği sahasında ortaya konan eserler, uygarlık tarihinin en önemli kollarından biridir. O, edebiyat tarihinin temel dayanağının edebî eserler ve bu eserlerin yaratıcıları olduğunu belirterek, edebiyat tarihlerinin hem sanat eseri olduklarına hem de tarihî birer belge niteliği taşıdıklarına dikkat çekmiştir. Edebiyat tarihlerinde klasik edebiyat çatısı altında oluşturulan eserlerden, tarih kitaplarına, tasavvufi kaynaklardan felsefe kitaplarına kadar her türlü eserin edebiyat tarihçisinin çalışma alanına girdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda disiplinlerarası etkileşim ve bu etkileşimin önemine vurgu yapmıştır. Tüm bunların ışığında edebiyat tarihçisine çeşitli vazifelerin düştüğü önemle vurgulanmakta ve bir edebiyat tarihi oluşturulurken lehçeler arasında kıyaslama yapmanın, Türk dilbilgisinin kurallarını ve Türk dilinin fonetiğini belirtmenin, eski Türk dilinin kalıntılarını toplamanın, bunları dikkatle işleyerek metin eleştirisi yapmanın elzem olduğunu ifade etmiştir. Levend'e göre edebiyat tarihçisinin genel üslubu tarafsızlık ilkesine dayanmalıdır. Bu doğrultuda yazarların yargılarını örneklerle karşılaştırdıktan sonra vermesi, kanıtlara dayanmayan yargılardan kaçınması, kendi zevk ve düşüncelerini gerçekçi birer ölçü olarak kullanmaması, daha önce varılan yargılara şüphe ile yaklaşması, bu yargıları denetlemesi, eserleri ve yazarları kendi dönemine göre değil yazıldıkları yahut anıldıkları devrin özelliklerine göre değerlendirmesi yazarlara düşen başlıca vazifelerdir. Edebiyat tarihçiliği hususunda dikkat çekilen mevzulardan bir diğeri ise meydana getirilecek eserin amacına yöneliktir. Bir edebiyat tarihçisinin temel amacı; eserin dil, üslup, deyiş ve biçim özelliklerinden yola çıkarak, sanat değerini belirlemek, kendi türü içindeki yerini göstermek, toplumun düşünce dünyasındaki ve sanat hayatındaki rolünü ortaya çıkarmaktır. Edebiyat tarihçisi bu amacı doğrultusunda yaratıcı kişilere de eleştirel yaklaşarak eserini vücuda getirmelidir (Levend 2015: 3-35).

Köprülü'nün edebiyat tarihi ve tarihçiliği hususunda yaptığı inceleme ve araştırmalardan sonra Türk edebiyatı tarihleri farklı üslup ve yaklaşım tarzıyla oluşturulmaya başlar. Çeşitli yazarlar tarafından önemli eserler vücuda getirilir. Orhan

² Mehmed Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Milli Matbaa. (1926)

Okay, “Abdülhalim Memduh’tan Ahmet Hamdi Tanpınar’a Edebiyat Tarihlerinde Yenileşmenin Sınırları” başlıklı makalesinde mezkûr eserleri; Türkçe kaleme alınmış, edebiyat tarihçiliği hususunda yenileşmenin öncü eserleri olarak addetmiştir. Bu çalışmaların başında İbrahim Necmi’nin [Dilmen] *Tarih-i Edebiyat Dersleri*³, İsmail Habib’in [Sevük] *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*⁴, İsmail Hikmet Ertaylan’ın *Türk Edebiyatı Tarihi*⁵, Mustafa Nihat’ın [Özön] *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*⁶, Nihat Sami Banarlı’nın *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*⁷, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*⁸, Agâh Sırrı Levend’in *Türk Edebiyatı Tarihi/ Giriş-I*⁹, Mine Mengi’nin *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*¹⁰, İnci Enginün’ün *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*¹¹ gibi bu alanda çok kıymetli eserler gelmektedir (Okay 2006: 9-21).

1. Ahmet Kabaklı’nın Türk Edebiyatı Eseri

Hayatını edebiyat araştırmalarına adayan Ahmet Kabaklı’nın, Türk edebiyatı çerçevesinde yapmış olduğu incelemeler ve kaleme aldığı eserler büyük ehemmiyet arz eder. Müstakil kitap halinde sırasıyla Pikwik’in Maceraları (Charles Dickens’tan, 1962), Türk Edebiyatı (1965), Müslüman Türkiye (1970), Mâbet ve Millet (1970), Kültür Emperyalizmi (1970), Şehir Mektupları (Ahmed Râsim’den, I, 1971), Mehmet Âkif (1971), Yunus Emre (1971), Mevlânâ (Selçuk Üniversitesi ve Konya Turizm Derneği ödülü 1972), Muhayyelât-ı Aziz Efendi (sadeleştirilmiş metin, 1973), Bürokrasi ve Biz (fikir dalında Türkiye Millî Kültür Vakfı armağanı 1976), Bizim Alkibiades (siyasî hicivler, 1977), Ejderha Taşı (yazarın çocukluk hâtıralarına dayalı hikâyeler, 1978), Ecurufya (mizahî roman, 1980), Sohbetler I (Mevlânâ, Yunus Emre, Fuzulî, Erzurumlu İbrâhim Hakkı ile 1987), Sohbetler II (Mehmed Âkif, Yahya Kemal, Necip Fazıl ile 1987), Temellerin Duruşması (fikir dalında Türkiye Yazarlar Birliği ödülü 1989), Şiir İncelemeleri (1992), Sultanî’ş-Şuara Necip Fazıl (1995), Şair-i Cihan Nedim (senaryo, 1996) adlı eserleri yayımlayan Kabaklı bu eserlerinin yanı sıra özellikle Türk Edebiyatı adlı çalışmasıyla edebiyat tarihi araştırmalarında iz bırakan bir şahsiyet olmuştur.

Başlangıçta üç cilt olarak tasarlanan eser hakkında Ahmet Kabaklı çalışmanın kapsamının genişletilerek ciltlerin çoğaltılması hususunda şu bilgileri aktarır: “...1966’dan sonra ya ait noksanlıklardan kurtarıp en son bütünlüğüne hatta klasik haline kavuşturmak için arkadaşlarla şu kararlara vardık: Türk Edebiyatı tam ve bütün olabilmek için - Destanlar çağından- 1994’e kadar tanınmış şair ve edebiyatçılarımızın sözlü/yazılı edebiyat verimlerini ve başlıca edebiyat hareket ve akımlarını içine alacak tarzda genişletilmelidir. Türk Edebiyatı üç ciltten beş hatta altı cilde çıkarılacaktır.” (Kabaklı,

³ İbrahim Necmi [Dilmen], *Tarih-i Edebiyat Dersleri*. İstanbul: Matbaa-i Âmire. (1922).

⁴ İsmail Habib [Sevük], *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Maarif Vekâleti Neşriyatı (1924).

⁵ İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Bakü: Azer Neşriyat. (1926).

⁶ Mustafa Nihat [Özön], *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*. (1930)

⁷ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yedigün Neşriyatı. (1945).

⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları Nu: 386. Burhaneddin ve Üçler Basımevi, (1949).

⁹ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi/ Giriş-I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. (1973).

¹⁰ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Akçağ Yayınları. (1997).

¹¹ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınlar. (2001).

2002: 21). *Türk Edebiyatı*'nın ilk cildi 1966, ikinci ve üçüncü ciltleri ise 1967 yılında Türkiye Yayınevi tarafından neşredilir. Aynı yayınevi tarafından yeniden yayımlanan eserin 1967 tarihli ön sözünde belirtildiğine göre bu baskıda önemli değişiklikler yapılmıştır: “*Kitabın bütünlüğünde bilgi veren sayfalar artırılmış, bibliyografya listeleri zenginleştirilmiştir. Son taraftaki yetersiz -sözlük- kaldırılarak kitabın sayfaları içinde gerekli yerlere kelime anlamları ve başka açıklamalar konulmuştur. Bazı metinler fazla görülerek çıkarılmış, bazıları yeni metinlerle değiştirilmiştir.*” (Kabaklı 2002: 18)

Yazar bu çalışmanın kapsamını, eserin ön sözünde şöyle belirtmektedir: “*Eserimiz üç cilt hâlinde düzenlenmiştir. Her cilt ortalama 700 ila 1000 sayfa tutacaktır. Her bahis gereği kadar metinlerle donatılmış bulunduğu için kitabımız aynı zamanda edebiyat türlerinin ve çağlar boyunca Türk edebiyatının bir antolojisi niteliği taşıyacaktır.*” (Kabaklı 2002/1: 16). Altı cilt olarak tasavvur edilen eser, Ahmet Kabaklı'nın ömrü vefa etmediği için beş cilt olarak tanzim edilmiştir.

Eserin Türkiye Yayınevi tarafından 3 cilt halinde neşri 1969-1971-1973 ve 1974 yıllarında tekrarlanır. 1978 yılında Ahmet Kabaklı Türk Edebiyatı Vakfı'ni kurduktan sonra bu vakfın yayınlarının ilk eseri olarak *Türk Edebiyatı*'ni yine 3 cilt halinde yayımlar.

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki çeşitli okullar, üniversiteler vs. birçok camiadan büyük bir ilgi görünce 1967-1968, 1969, 1971, 1973, 1974, 1978, 1983, 1985 yıllarında Türkiye Yayınevi tarafından çalışmanın tekrar baskıları yapılır. Ahmet Kabaklı 1978 yılında Türk Edebiyatı Vakfı¹²'ni kurduktan sonra, vakıf çeşitli yayın faaliyetleri icra etmeye başlar. Vakfın sistematik ve düzenli bir yayınevi işleyişine geçmesiyle eser, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları aracılığıyla basılır. Ahmet Kabaklı'nın uzun uğraşları sonucunda çalışmanın dördüncü ve beşinci ciltleri de hazır hale getirilir, eser Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları tarafından 1990/1991 yıllarında ilk defa beş cilt olarak okurların hizmetine sunulur. Gördüğü teveccühten dolayı yine Türk Edebiyatı Vakfı tarafından 1993, 1994, 1997 yıllarında yeni baskıları yapılmıştır. Kabaklı'nın vefatından sonra Türk Edebiyatı Vakfı eseri 2002 yılında yine beş cilt halinde yayımlanmıştır. Beş ciltten oluşan çok kapsamlı bu çalışma Kabaklı'nın müstakil inceleme ve araştırmalarının yanı sıra ders verdiği okullarda bir araya getirdiği notlarını da ihtiva etmektedir (Ayvazoğlu 2006: 552).

Ölümünden sonra 2008 yılında beş cilt halinde son baskısı yapılan eserin altıncı cildiyle ilgili olarak yayınevinin şöyle bir notu mevcuttur: “*Merhum Ahmet Kabaklı, daha ziyade inceleme ve deneme yazılarını içine alan 6. cildi hemen hemen tamamlamış ve baskıya hazır hale getirmişti. Esere son şeklini verirken hastalandı. Vefatı sonrası bu cildi çok aramamıza rağmen nereye koyduğunu bulamadık. Eğer bir gün bulabilirsek o cildi de takdim edeceğiz.*” (Kabaklı 2002/1: 21). Ahmet Kabaklı hakkında önemli araştırmalar yapan İsa Kocakaplan *Kabaklı Hoca* eserinde altıncı cilt hakkında şu bilgiyi aktarır: “*Kabaklı Hoca bu önemli eserinin altıncı cildini de tasarlıyordu. Hatta çalışmalara başlamıştı. Ancak vefatından sonra bu evraka ulaşmak mümkün olmadı.*” (Kocakaplan 2019: 82).

¹² Üyeleri arasında Celâl Bayar, Süleyman Demirel, Alparslan Türkeş, Prof. Dr. Muharrem Ergin, Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, Prof. Dr. Nevzat Atlığ, Ahmet Aydın Bolak, Ali Naili Erdem, Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, Prof. Dr. Sabahattin Zaim gibi ülkemizin değerli şahsiyetlerinin yer aldığı Türk Edebiyatı Vakfı, Ahmet Kabaklı'nın girişimiyle 1978 yılında kuruldu.

Eserin ismiyle ilgili olarak kabaklı ciddi bir hazırlık sürecinin yaşandığını belirtir. 1966 baskısının ilk cildinde verdiği bilgilerden eserin adını yakın çevresinde tartışmaya açtığı uzun müzakerelerden sonra bu isimde karar kıldığı anlaşılmaktadır. Yine Kabaklı'nın verdiği bilgilerden bu müzakerelere katılan isimlerin bir kısmının Sosyolog Tahsin Demiray, editör Celal Demiray olduğu anlaşılmaktadır. Kabaklı, "Aydınlar İçin Edebiyat, Edebiyat Ansiklopedisi", "Türk Edebiyatı Tarihi" isimleri üzerinde, esere katkıda bulunan kişilerle münazara yapar. Fakat bunların hiçbirinin kaleme alacağı eseri tam manasıyla karşılamadığını belirtir. Son olarak *Türk Edebiyatı* ismi üzerinde karar kıldığını ifade eder. "Aydınlar İçin Edebiyat" ismi, Sosyolog-Tarihçi Tahsin Demiray sıcak bakmadığı için, "Edebiyat Ansiklopedisi" ismi, kullanılan tertip ve metoda uymadığı için, "Türk Edebiyatı Tarihi" ismi ise -ilk ciltte edebiyat hakkında genel bilgilerin bulunması dolayısıyla- tüm ciltleri kapsayan bir adlandırma olmadığı için kabul görmemiştir. Kabaklı, eserin mahiyeti ile kullanılan yöntem ve tarzları da göz önünde bulundurarak *Türk Edebiyatı* ismini tercih ettiğini aktarır (Kabaklı 2002/1: 13).

Eserine *Türk Edebiyatı* ismini layık gören Kabaklı, yazının devamında eserin amacından bahsetmektedir. Ona göre Orhun Kitabeleri'nin yazılmasından günümüze kadar geçirdiği safhaları muntazam bir şekilde ele alarak, Türk edebiyatının karanlık noktalarını aydınlığa kavuşturacak ve bununla birlikte liselerden üniversite sıralarına, öğretmenlerden öğrencilere kadar edebiyat tarihine ilgi duyan her kesimden insanın bu alanda kaynak eksikliğini giderecek bir eser kaleme almak elzemdir (Kabaklı 2002/1: 14). Kabaklı, ortaya koyduğu bu çalışmanın Türk edebiyatı tarihi alanındaki boşluğu tam manasıyla doldurmasa bile bu alandaki eksikliği önemli derecede gidereceğini ifade eder. Eserin yazılması hususundaki en önemli çıkış noktası; görev yaptığı okullarda öğrenciler için tüm Türk edebiyatı hakkında kaynak bir eserin temini ve bu yöndeki eserlerin eksikliği ile ortaya çıkan boşluğu doldurmak olduğunu vurgulamıştır (Dağ 2012: 53).

Eserin birinci cildi -çeşitli düzenlemelerle birlikte- 704 sayfadan müteşekkildir. Kabaklı, *Türk Edebiyatı* başlıklı bu eserin birinci cildinde "Edebiyat nedir?" "Sözlü-yazılı verimler nelerdir?" vb. mevzular hususunda düşüncelerini aktarmış ayrıca anlatım türleri, edebi sanatlar, şiir çeşitleri, edebi akımlar, kafiye, tema, üslup hakkındaki görüşlerini sıralamıştır. Eser incelendiğinde ilk cildin, edebiyatın genel mevzuları üzerine bilgiler içerdiği, düşüncelerin örneklerle desteklendiği ve bu mevzuların Kabaklı'nın edebiyat anlayışına göre tasnif edildiği söylenmelidir. Fakat bu bölümde türlerin tasnifinde önemli sorunlar göze çarpmakta, "tür" mevzusunda bir kavram kargaşası yaşandığı gözlemlenmektedir. Sait Sayar, "*Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı Tarihi Adlı Eserlerin Edebi Türleri Ele Alımları Bakımından İncelenmesi*" başlıklı makalesinde *Türk Edebiyatı* eserinde ortaya çıkan bu kavram kargaşasını, yazarın türleri adlandırmasında sistematik davranmayışına bağlar (Sayar 2014: 12).

Ahmet Kabaklı birinci ciltte, başlangıçta "tür" terimini kullanmaz, bunun yerine "verim" kelimesini tercih eder. Bu adlandırmadan sonra "*edebiyat ürünlerinin tümü iki büyük kesimde toplanır.*" diyerek tasnifini "*Sözlü ve Yazılı Verimler*" olarak iki gruba ayırır:

1. Sahibi belli verimler:

- a) Nutuk
- b) Konferans.

2. Sahibi meçhul verimler: Sahibi meçhul sözlü ürünler, en geniş anlamıyla ortaklaşa halk verimleridir. Bunları üç ayrı bölümde toplarız:

- a) Sözlü manzum verimler: Destan-Türkü-Mâni
- b) Sözlü nesir verimler: Atasözü-Masal-Halk Hikâyesi
- c) Sözlü tiyatro verimleri: Karagöz-Meddah-Ortaoyunu (Kabaklı 2002/1: 53).

Kabaklı'nın “verim” terimini kullanarak oluşturduğu tasnifini, ürünlerin yaratıcılarını ve aktarıma şekillerini göz önüne alarak yaptığı, “tür” ve “verim” arasındaki ayrımın bu sebepten kaynaklandığı görülür. Yazarın “Sözlü Verimler” başlığı altında verdiği şu açıklama onun tasnifinin şekillenmesinde nelerin rol oynadığını göstermesi açısından mühimdir: “Sözlü edebiyat eserleri, sanatçının duygu, düşünce ve hayallerini başka kişilere veya topluma sözle anlatmalarından doğar... Sözlü ürünlerin çoğu halkın ortak mahsulü (anonim) verimleridir. Yani bunları ilk önce hangi şahsın türettiği bilinmez.” (Kabaklı 2002/1: 53).

Ahmet Kabaklı “verimler” üzerine yaptığı incelemelerin ardından “Edebiyat Türleri” adlandırmasıyla bir başlık açar ve yeni bir tasnife daha gider. Bu çerçevede “tür” kavramını şöyle açıklar: “Edebiyat türü, biçim ve öz bakımından (şekil ve muhteva) ortak kurallara göre yazılmış (veya söylenmiş) eser kümelerine takılan isimdir... Nesirde nutuk, roman, tarih, tenkit, mektup adlarıyla beş, nazımda ise lirik, epik, dramatik, didaktik diye dört edebiyat türü sayılıyordu. Bugün biz, o klasik tasnife bağlı değiliz...” (Kabaklı 2002/1: 401-402). Görüldüğü gibi Kabaklı, türleri kategorize ederken sistematik davranmamıştır. Onun bu yaklaşım, “tür” ve “verim” kelimeleri bağlamında bir kavram kargaşası doğurmuştur.

İlk ciltte dikkat çeken hususlardan biri de şiirin önemli sacayaklarından olan nazım türü konusuna Kabaklı'nın yaklaşım tarzıdır. Yazar bu bölümde nazım şekilleri üzerine incelemelerde bulunur fakat nazım türlerine değinmez. Bu eksikliğin asıl sebebinin ne olduğu ise cildin son kısmında aktarılan bilgilerden anlaşılmaktadır. Eserin son kısmında açılan “Nazım Türleri” başlığı yanlış bir tasnifin yapıldığını ve asıl nazım türlerinin bu eserde eksik kaldığını göstermektedir. Kabaklı, bu kısımda nazım türü olarak şunları sıralar ve incelemeyi bu tasnife göre yapar: “Nesirde olduğu gibi nazımda da türler vardır: Fabl, manzum hikâye, manzum masal, manzum tiyatro, manzum fıkra bunların başlıcalarıdır.” (Kabaklı 2002/1: 692).

Ahmet Kabaklı'nın birinci ciltte gerek oluşturduğu tasnifler gerekse tür ve verim kavramları için yaptığı açıklamalar göz önüne alındığında; onun kendi edebi anlayışına göre türlü sınıflandırmalara gittiği, bunları da anlatıcı/ icracı, metin, metnin kaleme alınmış şekli vs. unsurlarını dikkate alarak yaptığı ifade edilmelidir.

Türk Edebiyatı adlı eserin ilk cildinde dikkate değer mevzulardan bir diğeri ise “Türk Nesrinin Safhaları” kısmıdır. Yazar bu bölümde Türk nesrini 14. yüzyıldan itibaren incelemeye tabi tutar. 14. yüzyıldan önce ise Göktürkler ve Uygurların çeşitli eserler kaleme aldığını, Uygurlardan sonra uzun bir süre nesir tarzında kitaplar yazılmadığını yahut ele geçmediğini iddia eder: “Türkçenin nesirle ilk yazılı edebi örnekleri Köktürk Yazıtlarıdır. Uygur lehçesi ile de nesirler yazılmıştır. Fakat Uygurlardan sonra uzun bir

süre Doğu ve Batı Türkçelerinde nesirle kitaplar yazılmamış veya (yazılmışsa) ele geçmemiştir. Ancak, 13. asırdan sonra Doğu ve Batı Türk edebiyatlarında nesrin gelişmeye başladığını görüyoruz.” (Kabaklı 2002/1: 238). Bu yanlış yönelim yazarı hatalı bir tasnife daha sürükler. Çünkü VI-X. yüzyılları kapsayan dönem içinde, Köktürkçe ve Uygurca kaleme alınan eserlerle birlikte; “Eski Türkçe Devri” olarak adlandırılan bu dönemin, Türk dilinin metinlerle takip edildiği ilk devir olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda VII-IX. asırlarda Tuna Bulgarları tarafından yazıldığı ortaya çıkan *Bulgar Hanları Listesi*, *Proto-Bulgar Yazıtları*, Orta Türkçe döneminde 1072-1074 yılları arasında Kâşgarlı Mahmud tarafından yazılan *Dîvân-u Luğâti't-Türk*, Zemahşeri'nin 1128-1144 yılları arasında kaleme aldığı *Mukaddimetü'l-Edeb* adlı kitabı 13. yüzyıldan önce nesirle kaleme alınmış eserler olarak karşımıza çıkmaktadır (Akar 2010: 51-171). Bu eserlerin yanı sıra 13. yüzyıldan önce Türkçe nesir Kur'an tercümeleleri de bulunmaktadır. Kur'an tercümelelerinin ilk örnekleri Karahanlı Türkçesi (10-12. yy) ile kaleme alınmıştır (Şimşek 2019: 89). Abdülkadir İnan ise bu konu hakkında; Kur'an'ın, Türkçeye tercümesinin, Farsçaya tercümesinden yaklaşık bir asır sonra, yani XI. yüzyılın ilk yarısında olduğunu belirtir (İnan 1961). “Türk Nesrinde Dönemler ve Bölümler” başlığı altında, Türk nesrinin gelişim safhalarını aktaran Kabaklı, yukarıda vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda “eski nesir” dönemini 14. yüzyıldan itibaren başlatır:

Türk Nesrinde Dönemler ve Bölümler

1. Eski Nesir (Halk Nesri, Divan Nesri/ 14.yüzyıl başlarından 19. yüzyıl ortalarında kadar)
2. Tanzimat Nesri
3. Serveti Fünûn Nesri
4. Yeni Nesir (Kabaklı 2002/1: 242).

Edebiyatın genel mevzularının incelendiği birinci cilt, nazım türleri tasnifiyle son bulur. Çalışmanın ikinci cildi ise toplamda 896 sayfadan meydana gelmektedir. İkinci cildin başlangıcında Türk kavimleri ve devletleri hakkında bilgiler verilmiş; Saka, Hun, Göktürk, Uygur efsanelerinden örnekler sunulmuştur. Türklerin dini görüşleri ve eski Türk devletlerinin sosyokültürel-ekonomik yapıları aktarılmıştır. Ardından ilk Türk-İslam medeniyetlerine ayna tutularak, bunların yazılı-sözlü eserleri ve bu eserleri vücuda getiren şahsiyetler sıralanmıştır.

Ahmet Kabaklı bu ciltte Türk edebiyatını, İslamiyet öncesi ve İslami dönem olarak ikiye ayırır ve devirleri bu doğrultuda incelemeye çalışır. Eski Türk kavimlerinin edebi oluşumlarını aktardıktan sonra İslamiyet'in kabulüyle birlikte değişen edebi anlayışa yer verir. Kabaklı, İslamiyet öncesi ve İslami dönemlere ait sosyokültürel, iktisadi, siyasi vs. konularını da aktardığı ikinci cildin mahiyetini şöyle özetler: “*Türk edebiyatının ilk destanlar çağından Servet-i Fünûn devri sonuna kadar (Aşağı yukarı 1908) yetişen başlıca şair ve yazarlarımızı, edebi devir ve çığıruları içine algılamaktadır. İslamlık Öncesi Edebiyat... İslamlık etkisinde Tekke, Divan ve Halk edebiyatları, Türkiye dışı Türkler arasında meydana gelen edebiyatlar...*” (Kabaklı 2002: 13).

Yazar, burada ilk defa Köprülü'nün ortaya koymuş olduğu tasnife sadık kalır. Mehmet Fuad Köprülü *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde Türk edebiyatının başlıca üç devreye ayrıldığını ifade etmekte ve şu sınıflandırmayı yapmaktadır:

1. İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı
2. İslam Medeniyeti Tesiri Altında Türk Edebiyatı
3. Avrupa Medeniyeti Tesiri Altında Türk Edebiyatı (Köprülü 1980: 5).

Köprülü'nün bu yaklaşımı Türk edebiyatının dönemleri hususunda yapılan tasnifleri de derinden etkilemiş, bu dönemlerin sınıflandırılmasında öncü rol oynamıştır. Ömer Faruk Akün, oluşturulan bu tasniflerin coğrafya, din, tarihi gelişmeler, metin, tür, şekil, yazar, muhit, nesil, sosyal hayat, kültür, sosyo-ekonomik gelişmeler gibi ölçütler etrafında şekillendiğini belirtir (Akün 2006: 109-111). Akün'ün belirtmiş olduğu bu etkenler Türk edebiyatı dönemlerinin oluşturulmasında belirleyici olmuş, edebiyat tarihi yazarları bu unsurlar bağlamında devir ve dönemleri oluşturma gayreti içinde olmuşlardır.

Vasfi Mahir Kocatürk ise *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde Türk edebiyatının devirlerini şöyle sıralar: Orta Asya'da Türk Edebiyatı, Müslümanlıktan Önce (VIII-X. Yüzyıllar), Müslümanlıktan Sonra (XI-XII. Yüzyıllar), Orta Asya İle Anadolu Arasında Türk Edebiyatı, Anadolu'da Türk Edebiyatı (Kocatürk 1970).

Mehmet Önal bu çerçevede en çok kabul gören sınıflandırmayı “geleneççi” tasnif diye adlandırır. Bu tasnifi Orta-Asya Türk geleneklerinin, İslâm inancının ve Batıya yönelişin şekillendirdiğini vurgular. “Gelenekçi” yaklaşımla oluşturulan Türk edebiyatının devirlerini şöyle aktarır:

Gelenekçi tasnife göre başlıca üç devirde incelenen Türk edebiyatının târihî gruplandırması şu şema ile gösterilmektedir:

- A. İslamiyet'in kabulünden evvelki Türk edebiyatı
 1. Sözlü Edebiyat
 2. Yazılı Edebiyat
- B. İslamiyet'in kabulünden sonraki Türk edebiyatı
 1. Halk Edebiyatı
 2. Dîvân Edebiyatı
 3. Tasavvuf Edebiyatı
- C. Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı
 1. Tanzimat Edebiyatı
 2. Servet-i Fünûn Edebiyatı
 3. Fecr-i Âtî Edebiyatı
 4. Millî Edebiyat
 5. Cumhuriyet Edebiyatı

Mehmet Önal Türk edebiyatının bir bütün olduğunu belirterek yapılan bu tasnifin inceleme kolaylığı amacıyla edebiyat tarihçileri tarafından tercih edildiğini belirtir: “Yukarıda zikredildiği gibi üç başlıkta toplanması yaygın bir kanaat olarak kabûl edilen bu sınıflama, edebiyatımızın birbirinden kopuk ve ayrı kollarda geliştiğini göstermez. Bu metot, inceleme kolaylığı olsun diye yapılan tasnifin sonucunda ortaya çıkmıştır. Hâliyle, Türk edebiyatı, bir bütündür; tarihin ilk çağlarından bu yana devam eden Türk medeniyetinin doğal bir parçasıdır. Her devir veya grup, bu açıdan, birbirini tamamlar.” (Önal 2007: 85-114).

Türk edebiyatına bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılması gerektiğini belirten Dursun Yıldırım ise yapılan bu tasnifleri eleştirir: Tasavvuf edebiyatı yahut dinî edebiyat, İslâmiyet öncesi Türk edebiyatı, İslâmiyet sonrası Türk edebiyatı, Eski edebiyat, Yeni edebiyat, Halk edebiyatı vs. tanımlarının tutarsız olduğunu ve birbiriyle çeliştiğini bu nedenle kapsayıcı olmaktan uzak tasnifler ortaya çıktığını ifade eder (Yıldırım 2001: 78).

Ahmet Kabaklı'nın Türk edebiyatının dönemleri hususundaki görüşleri bu alanda yapılan önemli akademik çalışmalarla paralellik gösterir. İlk cildi 1966 yılında yayımlanan *Türk Edebiyatı* eserinde, daha önce kaleme alınmış ve edebiyat tarihçiliği hususunda önemli yer edinen çalışmalar doğrultusunda tasniflere yer verildiği görülmektedir. Eserde Türk edebiyatı hakkında genel hususlar bu doğrultuda şekillenmiştir. Türk edebiyatının tarihi dönemleri hakkında Kabaklı "üstat" olarak nitelendirdiği Mehmet Fuad Köprülü'nün tasnifinden ayrılmaz ve birkaç küçük farklı adlandırmayla Türk edebiyatını üç döneme ayırır:

1. İslamiyet'in Tebliğinden Önceki Türk Edebiyatı
2. İslam'la Kaynaşmış Türk Edebiyatı
3. Batıya Yönelmiş Türk Edebiyatı (Kabaklı 2002/2: 17).

Görüldüğü üzere Türk edebiyatının çeşitli dönemlere ayrılması hususunda birçok farklı tasnif karşımıza çıkmaktadır. Bu devirler başta coğrafya olmak üzere, yüzyıl, benimsenen dini düşünce, mili yaklaşımların tesiri, Batı etkisi gibi birçok nedene bağlanmaktadır. Ahmet Kabaklı da Türk edebiyatını dönemlere ayırırken Köprülü'nün benimsemiş olduğu; İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası ve Batı etkisi hususlarını dikkate alarak bir tasnife gittiği söylenmelidir.

Yazar konunun çok geniş olması sebebiyle ikinci cildin kapsamını sadece "İslamiyet'in Tebliğinden Önceki Türk Edebiyatı ve İslam'la Kaynaşmış Türk Edebiyatı" çerçevesinde sınırlı tutmuş, Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı devrini ise sonraki ciltlerde ayrıntılı olarak işlemiştir.

Kabaklı, burada İslami Devir Türk Edebiyatı'nı da iki bölüme ayırarak incelemeyi bu tasnif üzerinden yapmayı uygun görmüştür: Bu bölümler, Tekke edebiyatı ve Halk edebiyatı olmak üzere iki ana başlıktan müteşekkildir. Tasnif sadece bununla sınırlı kalmamış, Tekke ve Halk edebiyatını da kendi içinde yüzyıllara ayırarak, yazar-eser bağlamında ayrıntılı olarak incelemiştir. Kabaklı, burada eserini bir tezkire mahiyetinden kurtararak devirler hakkında bilgiler vermiş, örnek olarak seçtiği şahsiyetleri çeşitli yönleriyle incelemeye tabi tutmuştur. Örneğin Fuzuli tanıtmada Hayatı, İlim ve Kültürü, Felsefi İnancı, Fuzuli'de Aşk, Fuzuli'nin Dili, Şiirinin Nitelikleri başlıkları altında çeşitli değerlendirmelerde bulunarak eserin mahiyetini genişletmiştir.

Türk Edebiyatı adlı eserin üç, dört ve beşinci ciltleri ise genel itibarıyla "Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı" devrine ayrılmış, bu doğrultuda dönem, yazar ve eserler aktarılmıştır.

Tanzimat sonrası oluşan edebi yönelimlerin ve fikir-sanat akımlarının incelendiği *Türk Edebiyatı* eserinin üçüncü cildi ise toplamda 848 sayfadan oluşmaktadır. Bu ciltte başlangıçta Türk edebiyatının Batı edebiyatı ile münasebeti verildikten sonra sırasıyla Tanzimat, Servet-i Fünûn, Milli Edebiyat dönemi şair ve yazarları incelenmiştir. Bununla birlikte devri etkileyen edebi akımlar ve yüzyıla damga vurmuş edebi topluluklar dikkatlere sunulmuştur.

Yazara göre Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı şu dört devreden oluşmaktadır:

I. Tanzimat

II. Servet-i Fünûn

III. Milli Edebiyat

IV. Yeni Edebiyat (Kabaklı 2002/3: 10).

Kabaklı bu bölümde devrin siyasi, sosyokültürel vs. yapısından bahsettikten sonra, yukarıda zikredilen devirlerin edebi özelliklerine, döneme damga vurmuş şahsiyetlerin edebi anlayışlarına ve edebi topluluklara ayrıntılı olarak yer verir. Üçüncü ciltte yazar Tanzimat, Servet-i Fünûn, Milli Edebiyat ve Yeni Edebiyat başlıkları altında bu dönemleri derinden etkileyen düşünce akımlarını (İslamcılık, Türkçülük, Osmanlıcılık Atatürkçülük, Milliyetçilik, Sosyalizm vs.) irdeler ve şair/ yazarları hem kronolojik hem de etkilendikleri bu akımlar çerçevesinde değerlendirir.

Bu ciltte, okurların nazar-ı dikkatini celbeden nokta ise Kabaklı'nın eserini yine türlere göre tasnif etmesidir. Ahmet Kabaklı, “Yazarlar ve Şairler” başlıklarını açarak nesir ve nazım türlerine dikkat çeker, döneme damga vurmuş isimleri bu tasnife göre sıralar. Üçüncü ciltte “Yeni Edebiyat” olarak nitelendirdiği 1930 sonrası edebi oluşumları - içeriğinin çok kapsamlı olduğu gerekçesiyle- genel hatlarıyla okurlara sunar, Yeni Edebiyat devri şair ve yazarlarını daha sonra dördüncü ve beşinci ciltlerde ayrıntılı olarak inceler.

Üçüncü cildin devam niteliğindeki dördüncü cilt ise toplamda 936 sayfadan müteşekkildir. Bu ciltte; 1940 sonrası şiir sahasında ün yapmış önemli şairlerin hayatları ve eserleri aktarılmıştır. Ayrıca çeşitli düşünce akımlarına yer verilerek şairler, etkilendikleri bu akımlar etrafında değerlendirilmiştir.

Bu ciltte dikkat çeken hususlardan biri de şairlerin Yeni edebiyat ve Halk edebiyatı bağlamında iki kısımda incelenmiş olmasıdır. Kabaklı dördüncü ciltte bu ayrıma özellikle dikkat çekmiş ve şahısları bu çerçevede tanıtmayı tercih etmiştir. Eserin son kısmında 20. yüzyıl halk şairlerine yer vermiş, devrin önde gelen halk şairlerinin hayatlarını ve eserlerini dikkatlere sunmuştur.

Dördüncü ciltteki tasnif ise yine düşünce akımları, tarihi dönemler ve edebi topluluklar çerçevesinde yapılmıştır: “1940 Sonrasının Başlıca Şairleri”, “Bağımsız Şairler”, “Yeni Gelenekçi Şiir”, “İkinci Yeni”, “1980’li Yılların Şiiri”, “Yeni İslamcı Akım” başlıkları bu ciltte yapılan sınıflandırmalar olarak karşımıza çıkar. Bununla birlikte XX. yüzyıl Azerbaycan şiiri, Azerbaycan şiirinin özellikleri ve Azerbaycan şiirinin önemli şahsiyetleri olan Samed Vurgun, Süleyman Rüstem, Mikail Müşfik, Hüseyin Hüseyinzade, Bahtiyar Vahapzade, Şehriyar vd. esere konu olmuştur.

Türk Edebiyatı adlı çalışmanın beşinci ve son cildi ise XX. yüzyılda roman ve hikâye türünde eser veren şahsiyetlere ayrılmıştır. Bu cilt toplamda 944 sayfadan meydana gelmektedir. Burada da genel çerçevenin döneme damga vuran, yazarların düşünce dünyasını şekillendiren fikir akımlarından yola çıkılarak çizildiği görülür. Bu sınıflandırma içinde “Sosyal Gerçekçi ve Köycüler” (Kemal Tahir, Orhan Kemal, Aziz Nesin vd.), “Yeni İslami Roman” (Hekimoğlu İsmail, Rasim Özdenören, Şükrü Karaca vd.), “Soyutçular” (Leyla Erbil, Oğuz Atay, Yusuf Atılgan, Orhan Pamuk) gibi başlıklar yer almaktadır.

Yazar bu kısımda ilk olarak şahsiyetlerin hayatı, sanatı, kişiliği ve dünya görüşlerini sıralamış, ardından eserlerden örnekler sunarak bu incelemeler üzerine bina ettiği savlarını desteklemiştir. Tanıttığı yazarlardan birçok örnek metni okurların beğenisine sunmuştur.

Fakat Kabaklı, örnek metinleri teferruatlı incelememiş, eserlerle ilgili sadece kısa açıklamalara yer vermiştir. Ayrıca bir önceki ciltte olduğu gibi Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı kapsamında, döneme damga vurmuş iki önemli isim Cengiz Aytmatov ve Cengiz Dağcı'yı okurlarla buluşturmayı da ihmal etmemiştir.

Türk Edebiyatı eserinin altıncı cildi ise Ahmet Kabaklı'nın ömrü vefa etmediği için yayımlanamamıştır. Kabaklı, bu ciltte 1930'lardan kendi dönemine kadar edebiyatın diğer türlerinde eser veren yazarlardan örnekler aktaracağını ifade etmiş fakat bu hayali gerçekleşmemiştir. Bu nedenle edebiyat tarihleri içerisinde önemli bir yer işgal eden *Türk Edebiyatı* adlı bu eser beş cilt olarak okurlarla buluşmuştur.¹³

Türk Edebiyatı eserinde dikkat çeken unsurların başında eserin tüm kesimler tarafından anlaşılma hassasiyeti gelmektedir. Bu gaye doğrultusunda incelenen şair, yazar, dönem, eser vs. ardından "açıklama" başlığı altında bir sözlük verilmiştir. Bunun yanı sıra bu "açıklama" kısımlarında incelenen eser yahut metnin içeriğinde açıklamaya ihtiyaç duyulan bir mevzu hakkında okurlar kısmen bilgilendirilmiştir. Eserin daha sonraki baskılarında ise "açıklamalar" yerine "kelimeler" ifadesinin tercih edildiği görülmektedir. Her kesimden bireye hitap etmesi amacıyla hazırlanan çalışmada ortaya konan bu uygulamayla, okurların aklında oluşabilecek soru işaretlerini gidermek ve anlam bakımından sıkıntı çekmelerinin önüne geçmek gayesiyle böyle bir yol izlenmiştir.

Türk Edebiyatı adlı eserin takdire şayan en önemli yanlarından biri de her bilgi paketi ardından "okunacak eserler" başlığı altında bibliyografyalar verilmiş ve o konu hakkında ilgililerin, daha kapsamlı bilgi edinebilmeleri için başvuru eserlerinin sıralanmış olmasıdır. Böylelikle konu hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmak isteyen okurlara büyük bir kolaylık sağlanmıştır.

2. Ahmet Kabaklı'nın Edebiyat Tarihçiliği

Ülkemizdeki dil ve edebiyat tarihi çalışmalarının amacı öz itibarıyla; Türklerin dil ve edebiyat tarihlerinin incelenmesi, başlangıçtan günümüze gelişim evrelerinin belirlenmesi ve kendi dönemlerine damga vurmuş şahsiyetler başta olmak üzere diğer ediplerin çeşitli yönleriyle tanıtılmasıdır. Mehmet Önal Türk Edebiyatı'nın kapsamı ve bu doğrultuda oluşturulacak eserlerin önemini şöyle ifade eder: "*Türk edebiyatı, Türklerin tarih sahnesine çıkışından zamanımıza kadar süren binlerce yıllık bir devreyi; milletimizin yaşadığı çok geniş bir coğrafyayı, bu zaman ve bu coğrafyada oluşmuş irfan ve medeniyetin içinde ortaya konan eserleri; bu eserlerin terkibinde bize ulaşan millî zevki ve bedîî tefekkürü ihtivâ eden zengin bir edebiyatın adıdır. Türk edebiyatının tamamında, sınırlarının çizilmesinde ve sınıflandırılmasında, bu zenginliği görmek mümkündür*" (Önal 2010: 141). Bir milletin kültürel hafızası olan edebiyat tarihi eserlerinin vücuda getirilmesi bu açıdan büyük bir değer ifade etmekle birlikte, edebiyat tarihi hazırlayanlara da çok önemli sorumluluklar yüklemektedir. İşte bu sorumluluğu yüklenen ve bakış açısıyla

¹³ Kitabı yayımlayan Türk Edebiyatı Vakfı altıncı cilt hakkında şu notu aktarmaktadır: "Merhum Ahmet Kabaklı, daha ziyade inceleme ve deneme yazılarını içine alan 6. cildi hemen hemen tamamlamış ve baskıya hazır hale getirmişti. Esere son şeklini verirken hastalandı. Vefatı sonrası bu cildi çok aramamıza rağmen nereye koyduğunu bulamadık. Eğer bir gün bulabilirsek o cildi de takdim edeceğiz." (Kabaklı, 2002/1: 21).

edebiyat tarihçiliğine yeni bir soluk getiren önemli mütefekkirlerden biri de Ahmet Kabaklı'dır. Kabaklı, bu amaç doğrultusunda uzun araştırma ve incelemelerin ardından *Türk Edebiyatı* adıyla bir eser vücuda getirmiştir. Birol Emir Ahmet Kabaklı'nın kaleme almış olduğu Türk Edebiyatı eserinde hem kullandığı yöntemi hem de eserin önemini şöyle özetler: “Bütün devirleri, meseleleri, şahsiyetleri, türleri ve eserleriyle başlangıcından günümüze kadar Türk edebiyatı tarihini bir bütün olarak yazmak, Ahmet Haşim'in dediği gibi; üniversitenin cübbe ve takke giydirmedeği iki büyük Türk Edebiyatı hocasına nasip oldu: Nihad Sami Banarlı ve Ahmet Kabaklı” (Emil 2001: 19) Eserini oluştururken “Edebiyat tarihi nedir?” “Edebiyat tarihçiliği nasıl olmalıdır?”, “Hangi yöntem ve tarzlar kullanılmalıdır?” gibi sorulara cevap aramış ve bu çerçevede görüşlerini sıralamıştır. Ahmet Kabaklı'nın edebiyat tarihçiliğine bakış açısını ve takip ettiği metodolojiyi en iyi ortaya koyacak çalışma *Türk Edebiyatı* adlı eseridir. Onun edebiyat tarihi oluştururken meyyal olduğu üslubun belirlenmesi, kendi döneminin edebiyat zevkini yansıtan şair/ yazarlara karşı tutumunun ve bu doğrultuda izlediği yolun ortaya konmasıyla mümkün olacaktır.

Kabaklı, eserinde benimsediği çalışma disiplini ve çalışmanın merkezine aldığı şair ve yazarlara yaklaşımını şu ifadelerle aktarır: “...Şair ve yazarlar üzerinde sağ-sol demeksizin objektif olmaya çalıştık. Elbette kendi söylediklerinden, dost veya hasımlarının dediklerinden ziyade, ele aldığımız edebiyatçının eserlerine itibar ettik. Belli ölçünün üstüne çıkmamış olanlardan, aşırı propaganda zoruyla ünlendirilmiş olsalar bile hiç söz etmedik ki bu kitabımız şairler ve yazarlar sözlüğü niteliği almasın.” (Kabaklı 2002/4: 12). Ahmet Kabaklı çalışmasını eser merkezli olarak tertip ettiğini belirterek, şair ve yazarları değerlendirmede de buna riayet ettiğini, çalışmasını bu prensip doğrultusunda oluşturduğunu vurgulamıştır. Fakat aşağıda ayrıntılı olarak incelenecek olan, yazarın eser merkezli yaklaşımı verilen metinlerin, şair ve yazarları değerlendirmenin ötesinde birer örnek mahiyetinde kaldığını göstermiştir. Yazının devamında edebiyat tarihleri oluşturulurken benimsenen usulleri ve bu usuller hakkında görüşlerini de sıralar. Ahmet Kabaklı'nın bu yaklaşım tarzlarını ayrı ayrı incelemesi, çalışmasının şekillenmesinde hangi bakış açısını benimsediğini göstermesi açısından öneme sahiptir. Kabaklı bu usulleri şöyle sıralar: Edebiyat tarihini, canlı bir tarih şubesi sayan metot, edebiyatı toplum meseleleriyle izaha çalışan “Sosyolojik” metot, eserleri güzellik ve sanat yönüyle ele alan “Estetik” metot, eseri ve sanatçıyı etkileyen vakaları başlangıçtan alarak bir bütün hâlinde inceleyen “Genetik” metot, sanatçının ruh hâline göre şekillenen “Psikolojik” metot, sanat oluşumlarını alt yapı olarak adlandırdıkları ekonomi ile açıklayan “Ekonomik” metot (Kabaklı 2002/1: 25). Bu metotlarla birlikte edebiyat tarihçiliği hususunda Batı'da rağbet gören iki yaklaşımdan daha bahseder. Bunlar Lanson metodu ve R. Welck'in ortaya atmış olduğu; eser ve yazar merkezli yaklaşım. Kabaklı ilk olarak Lanson metoduna değinir ve onu şöyle tanımlar: “Edebi eserler, ekollerin, çağın, çevrenin, tarih ve iktisat şartlarının yazarları etkilemesiyle meydana gelirler. O kadar ki eserin ortaya konduğu sosyal çevreyi tanımadan, onu hakkında izah etmek mümkün olmaz. Ayrıca devirlerin, yazar ve şairlerin, başka ülke edebiyatçıları ile kıyaslanması da o eserleri anlamamıza yarayacak önemli metot unsurlarındandır.” (Kabaklı 2002/1: 27). Bu çerçevede Lanson metodunun etkisini *Türk Edebiyatı* eserinde görmek mümkündür. Kabaklı'nın da belirttiği üzere Lanson, çalışmanın merkezindeki eseri tarihî-sosyal şartlara, dönemin özelliklerine bağlayarak açıklamaya çalışmış ve eseri dönem şartlarından bağımsız düşünmemiştir. Lanson'a göre

edebiyat tarihi, medeniyet tarihinin bir parçasıdır. Lanson'a göre bir edebiyat tarihi hazırlanırken şu dikkatler büyük ehemmiyet arz eder: “*Bizim başlıca ameliyelerimiz şunlardır: Edebî metinlere vukuf kazanmak; bu metinlerdeki ferdî unsurları maşerî unsurlardan, orijinal kısımları an'anevî kısımlardan ayırmak üzere bu metinlerin mukayesesini yapmak; bunları, nevîler, mektepler, hareketler itibarıyla tasnif etmek ve nihayet, bu suretle vücuda getireceğimiz metin gruplarının, gerek memleketimizin fikrî, manevî ve içtimâî hayatıyla, gerek Avrupa medeniyet ve edebiyatının inkişafıyla olan münasebetlerini tayin etmektir.*” (Lanson 2017: 79). Lanson yazının devamında; edebiyat tarihçisinin farklı birçok ilimden yararlanması gerektiğini, bu ilimler aracılığıyla eseri vücuda getirmenin daha sağlıklı olacağına vurgu yapmıştır (Lanson 2017: 80-82). Köprülü'nün *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eser incelendiğinde burada Lanson metodundan izler görmek mümkündür. Ömer Faruk Akün, Köprülü'nün kaleme almış olduğu eserin kapsamını ve bir nevi eserde kullanmış olduğu yöntemi şöyle özetler: “*Türk edebiyatı tarihini onun gibi bütün devir ve sahaları ile kuşatacak çapta ele almak çok büyük imkânlar ve fedakârlıklar isteyen bir iş olduğundan başkaları böyle geniş bir çalışmanın içine girememişlerdir.*” (Akün 2006: 107). *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eser incelendiğinde Köprülü'nün Türk edebiyatını bir bütün olarak gördüğü, edebiyat tarihini, Türk medeniyet tarihi gelişimi içinde ele aldığı, edebiyatın coğrafi, sosyo-ekonomik, dini, kültürel siyasi etkenler etrafında şekillendiği düşüncesiyle eserini oluşturmaya çalıştığı görülebilir. Ahmet Kabaklı'nın beş ciltten müteşekkil *Türk Edebiyatı* eserinin de genel hatlarıyla Lanson ve Köprülü'nün benimsemiş olduğu çizgide olduğu vurgulanmalıdır. Kabaklı yukarıda belirtildiği üzere eserinde sanatçıyı etkileyen, eserlerin oluşumunu şekillendiren tarihi ve iktisadi şartlara zaman zaman yer vermiş, devrin sosyal şartlarını aktarmaya çalışmıştır. Lanson'un ortaya atmış olduğu bu tarz R. Wellek tarafından eleştirilmiş ve o da farklı bir yönelimle edebiyat tarihlerinin oluşturulması gerektiğini belirtmiştir. Kabaklı, R. Wellek'in uygulamaya çalıştığı metodu ise şöyle özetler: “*Ancak edebi eserleri dış sosyal tesirlere fazlasıyla bağlayan bu katı sosyal, biraz da kadercî anlayışa karşı görüşler zamanla gelişmiştir. Edebiyat tarihine ve edebi eserlere hem tarihçi hem de tenkitçi (yani objektif ve sübjektif) gözle bakılması gerektiğini söyleyen Rene Wellek, edebi eser dış şartlardan ziyade, kendi üslubu ve şartları içinde incelenmelidir, görüşünü savunmuştur. Bu bakışa göre edebiyat tarihi ve tenkidin konusu, eserlerin ve yazarlarının kendileridir.*” (Kabaklı 2002/1: 27). Wellek'in edebi eseri dış şartlardan ziyade sanatçı ve eser bağlamına indirgemesi Kabaklı'da tam manasıyla karşılık bulmaz. Çünkü Ahmet Kabaklı'ya göre devrin sosyal, siyasal, kültürel gelişmeleri şahsiyetleri derinden etkiler ve eserlerin oluşumlarını şekillendirir. Bu sebeple tüm bu noktaları aktarmak elzemdir.

Lanson edebiyat tarihini oluşturmada dış faktörleri daha çok önemserken, Wellek dış tesirlerden ziyade eser ve yazarlara yönelimin daha doğru ve daha sağlıklı olacağını savunmuştur. Buradan hareketle Kabaklı'nın da edebiyat tarihçiliği hususunda Lanson'un düşüncelerini savunduğu söylenmelidir. Tüm bunların ışığında edebiyat tarihçiliği alanında farklı bakış açılarıyla birlikte Tarihçi metot, Sosyolojik metot, Estetik metot, Genetik metot, Psikolojik metot, Ekonomik metot, Tarihçi-Tenkitçi metot gibi yaklaşımlar gün yüzüne çıktığı ifade edilmelidir (Çetişli 2011: 323-328). Ahmet Kabaklı modern edebiyat tarihi yazıcılığı açısından önem arz eden bu iki ismin uygulamaya çalıştıkları metotlardan ve bu alanda kullanılan diğer usullerden kısaca bahsederek eserinde uygulamaya çalıştığı

yöntemleri temellendirmeye çalışmıştır. Şaban Sağlık kaleme almış olduğu “Edebiyat Tarihi Edebiyat Ansiklopedisi Edebiyat Antolojisi: Ahmet Kabaklı'nın Türk Edebiyatı” başlıklı makalesinde yazarın bu husustaki tavrını şöyle özetler: “*Edebiyat tarihlerinde şüphesiz tasnifler yapılır. Ama bu tasniflerde belirli bir sistematik olur. Mesela yazarlar ya benimsedikleri edebiyat akımlarına ya ideolojik tavırlarına ya da sanat-estetik kabullerine göre tasnif edilebilir. Ahmet Kabaklı'nın tasniflerinde bu hassasiyetin yeterince gözetilmediği açıktır. Bazen ortak sanat-estetik algısına, bazen de ideolojik yönelime göre yapılan kategorilerde belirli bir sistematikten çok, Kabaklı'nın tercihleri rol oynamış gibidir.*” (Sağlık 2008: 101) Bu yöntem ve usuller bağlamında bize göre Kabaklı, *Türk Edebiyatı* eserini şu yaklaşım tarzları etrafında şekillendirmiştir:

2.1 Tarihçi Yaklaşım

Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı* eserini oluştururken üç farklı bakış açısını benimsemiş ve çalışmasını bu çerçevede vücuda getirmiştir. Bunlardan ilki Mehmet Fuad Köprülü'nün ortaya atmış olduğu “afaki-tarihçi görüş”tür. Bu yaklaşıma göre eser vesikalara dayanmalı, aktarılan bilgilerde sebep-sonuç ilişkisi gözetilmeli, şair, yazar ve eserlere tarafsız bir bakış açısıyla yaklaşılmalı ve bu doğrultuda onlara yer verilmelidir (Köprülü 1980: 3). Köprülü'nün ifade etmiş olduğu; sebep-sonuç ilişkisine dayalı edebiyat tarihçiliği yaklaşımı, edebiyat tarihçilerinin yöntem belirlemesi hususunda önemli bir yönelimi ortaya çıkarmıştır. Çünkü bu bakış açısı içtimai her türden değişim ile edebiyat tarihi mevzularının gelişimini bir bütün olarak görür ve ona göre hareket edilmesini gerekli kılar: “İlmî bir edebiyat tarihi, bir yandan olayların (gelişme ve değişmelerin) sebepleri hakkında bir açıklama yapmayı, öbür yandan olayları ve var olan birikimi bütünlüklü, anlamlı bir tasvire kavuşturarak tarihin mümkün merteye nesnel bir görüntüsünü oluşturmayı amaç edinecektir” (Metin 2008: 106). Kabaklı “*afaki-tarihçi*” yaklaşım gereği, sebep-sonuç ilişkisine azami oranda hassasiyet gösterir. Aktardığı şahsiyetler hakkında ileri sürdüğü görüşlerini o şahsın hayatı, siyasi, sosyal düşünceleri vs. ile bağdaştırarak bu yöntemin gereğini icra etmeye çalışır.

Fakat şahıslara ve eserlere tarafsız bakış açısıyla yaklaşma hususunda aynı hassasiyeti gösteremez. Beş ciltlik bu eser incelendiğinde, yazarın çalışmaya alacağı şair ve yazarları, onların ortaya koydukları eserleri değerlendirirken takındığı üslup konusunda, duygu ve düşünce dünyasından ne kadar bağımsız hareket ettiği yahut tarafsız bir yaklaşım sergilediği tartışma konusudur. Örneğin beşinci ciltte Marksist olarak nitelendirilen Aziz Nesin'i tanıtırken, Kabaklı şu ifadeleri kullanır: “*Halkçılığı kendisine baş ilke yapmış bir mizahçının halkın töre ve adetlerini tefe almaktaki başarı ve cesareti bu ilke ile ters düşmektedir. Hele Türk halkının inanç konuları ile mukaddes dini duyguları ile alay edilmesi Aziz Nesin'in gerçek halkımızla değil ancak yarı aydın, devrimci, tepeden inmeci, millete yeni düzen vermeye kalkan zorbalık kişilerle bütünleşmiş olduğunu düşündürmektedir.*” (Kabaklı 2002/5: 339). Buna karşın muhafazakâr bir şahsiyet olan Samiha Ayverdi'yi ise daha farklı bir üslup ve yaklaşımla okurlara tanıtır: “*Tarih görüşü, manevi değerlere bağlılığı, fizik ötesine açılan huzur özleyişi ve bize özgü bir dünyadan kopmuş olmanın verdiği ıstırap anlatışıyla Samiha Ayverdi, Payitaht İstanbul etrafında Türk topluluğunun mazi ve gelecek bağlarını sağlam milliyetçilikle, manevi değerler üzerine kurmayı teklif eden bir romancıdır.*” (Kabaklı 2002/5: 46). Kabaklı'nın yukarıdaki

pasajda Samiha Ayverdi'yi tanıtırken kullanmış olduğu “*bize özgü bir dünyadan kopmuş*” ifadesi de Ahmet Kabaklı'nın dünya görüşü ve ideolojisi hakkında ipucu vermesi bakımından önemli bir ayrıntıdır.

Ahmet Kabaklı'nın düşünce dünyası temel itibarıyla Türk-İslam çerçevesinde şekillenmiştir. Bu yönelim onun eserlerine yansımış ve eserlerinin mahiyetini belirleyen en önemli unsur olmuştur. Kabaklı'ya göre Türklük ve İslamiyet ayrılmaz bir bütündür. Burada Türklük bedeni İslamiyet ruhu temsil eder ve bunlar birbirine tarihi, kültürel, edebi, siyasi toplumsal vb. bağlarla sıkı sıkıya bağlıdırlar. Bu bütüncül bakış açısı onun hem Türk milliyetçiliğini hem de İslam şuurunu pekiştirmiştir. Bu yaklaşım eserlerine de yansımıştır (Aydın 2019: 1-10, 238). Kabaklı'nın -her ne kadar milliyetçi/muhafazakâr bir yazar olsa da- kendi düşünce dünyasının karşısında olan şahsiyetler hususunda temelsiz düşünceler sergilemediğinin altını önemle çizmek gerekir. Keza Kabaklı, yazarlara yaklaşımı mevzuunda şu açıklamayı yapma gereği duymuştur: “4. ve 5. ciltte şair ve yazarların hepsi hakkındaki hükümlerimizi sanatkârlara ve tenkitçilere bırakmış değiliz. Şiirlerine, romanlarına bakarak ve eserlerinin çoğunu tahlil ederek, objektif yargılar ortaya koymayı esas tutmuşuz.” (Kabaklı 2002/4: 12). Bu açıklama onun şair ve yazarlar hakkında ileri sürdüğü görüşlerini metinler üzerinden yapmaya çalıştığını göstermesi açısından da mühimdir.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler adlı sekiz ciltlik kapsamlı çalışmada da *Türk Edebiyatı* eserinin tanıtımı yapılırken, yazarın bu tutumuna dikkat çekilmiş ve bu yaklaşım tarzının, eserin değerine gölge düşürmediği belirtilmiştir: “Milliyetçi ve memleketçi bakış açısı ile yapılan değerlendirmeler karşı görüşte olanları tedirgin etmişse de eserin itibarı zedelenmemiştir.” (TDEA 1998: 410). Buradan hareketle Kabaklı'nın, düşüncelerini her zaman vesikalarla ve metinlerle destekleme yoluna gittiği söylenmelidir. Eserine aldığı şahıslar hakkındaki fikirlerini belgelerle desteklemiş, düşüncelerini örneklerle açıklayarak aktarmış, bu fikirleri sağlam temeller üzerine oturtmuştur.

2.2 Psikolojik Yaklaşım

Kabaklı'nın eserinde uygulamaya çalıştığı ikinci usul ise sanatçıların ruh hâllerine göre şekillenen “psikolojik yaklaşım”dır. Kabaklı, *Türk Edebiyatı* eserinde psikolojik usulü, bu usulün savunucularından biri olarak gördüğü Ali Nihat Tarlan bağlamında şöyle tanımlar: “*Daha çok metin incelemelerini ve sanatçıların psikolojik yapılarını gösterecek dil-üslup çalışmalarını ön safta tutan Prof. Tarlan'ın edebiyat tarihi çalışmalarını şahıslardan ziyade eserlere dayanır. Daha çok metinlerden şahıslara, mazaunlara, olaylara, düşünce ve duyulara geçen bu tarz edebiyat tarihi öğretimini daha sonra Mehmet Kaplan'da görüyoruz.*” (Kabaklı 2002/1: 34). Görüldüğü üzere psikolojik yaklaşım tarzının asıl amacı metinlerden yola çıkarak şair yahut yazarın psikolojik dünyasının eserlere nasıl etki ettiğini veya bunların eserlere nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Yani sanatçıların ruh halleri ile metinlerin etkileşiminin gün yüzüne çıkarılmasıdır. Fakat şunu belirtmek gerekir ki Ahmet Kabaklı psikolojik yöntemi tam olarak bu bağlamda kullanmamış, birçok metin örneğine yer vermesine karşın metinleri derinlemesine incelememiştir. O, sanatçıyı derinden etkileyen, onların psikolojisine yön

veren olayları, durumları vs. sıralamış ve bu çerçevede şahısların hâlet-i rûhiyelerini en iyi şekilde yansıtaçağını düşündüğü örnek metinlere yer vermiştir.

Kabaklı'ya göre edebiyat tarihlerinin en temel malzemelerinden biri şair ve yazarların ortaya koydukları eserlerdir. Bu eserleri şekillendiren noktalar ise o şahsiyetlerin düşünce dünyaları, yaşam öyküleri ve devrin sosyo-kültürel yapısıdır. Bu minval üzere şair ve yazarları tanıtırken genelde “kişiliği” ve “fikirleri” başlıklarını açmış ve onların yaşam öykülerine ve iç dünyalarını şekillendiren vakalara ışık tutmuştur. Bu faktörlere özellikle değinerek eserlerin oluşumundaki psikolojik etkenleri aktarmaya çalışmıştır. Dikkat edilecek olursa Ahmet Kabaklı metinlerin derinlemesine incelemesinden yola çıkarak değil, diğer faktörlerden yola çıkarak psikolojik bir zemin oturtmaya çalışmıştır. Örnek olarak aldığı metinleri ise bu düşüncelerin sonucu yahut yansıması olarak görmüştür. Örneğin Abdülhak Hamid incelemesinde Kabaklı, tanıttığı şahsiyetin iç dünyasını şekillendiren faktörleri belirtmek amacıyla şu bilgileri okurlarla paylaşır: *“Hayatını dolduran birçok tesadüfler aileden, meslekten ve türlü çevrelerden gelen etkiler, Hamid'in şahsiyetini meydana getirir... Klasik köklerden sarsıntıdan ileri gelen bu hal onda sonsuz bir yenilik ve değişiklik hürsü doğurmuştur. Çünkü mizacı ve yetişme tarzı dolayısıyla hiçbir disiplin, hiçbir üstat tanınamamıştır... Abdülhak Hamid edebiyatımızın düşünen adamıdır. Fizik-ötesi felsefi endişeler, var olmak veya yok olmak meselesi onda olduğu kadar pek az şairimizde görülür.”* (Kabaklı 2002/3: 150-154). Yukarıda yer verildiği üzere Kabaklı yazarların düşünce dünyasına etki eden, onların psikolojisini şekillendiren olaylar dizisini aktarmaktan imtina etmemiştir. Fakat bu yaklaşım tarzı bütün şair ve yazarlar için geçerli değildir. Ahmet Kabaklı önem atfettiği ve Türk edebiyatı için mühim bir yer işgal ettiğini düşündüğü yazarlar hususunda bu hassasiyeti sergiler ve bu şahısları ayrıntılı olarak okurlara tanıtır. Ona göre bu dikkatler çok önemlidir. Çünkü aile, meslek, çevre, politika vs. birçok etken sanatçının ruh halini etkilemekte bu da eserlere bariz bir şekilde yansımaktadır. Bu dikkatleri daha ayrıntılı bir şekilde diğer şahsiyetlerde de görmek mümkündür. Örneğin Mehmed Emin Yurdakul incelemesinde Kabaklı, ele aldığı bu şahsiyetin yaşamına sirayet eden önemli gelişmeleri, siyasi, ekonomik durumları okurlarla paylaşmaya gayret gösterir:

Mehmed Emin Yurdakul, İstanbul'da doğdu. Balıkçı Salih Reis'in oğlu olan şair, ekmeğini denizden çıkararak, çalışkan ve yoksul insanların arasında büyümüştü... 1890'da Mekteb-i Hukuk'u bitirmeden ayrılan Mehmed Emin 1890'dan 1913'e kadar Rüşümat Emaneti Kâtipliğinden başlayarak, Erzurum, Trabzon Rüşümat Nazırlıkları, Erzurum, Sivas, Hicaz valilikleri gibi memurluklarda bulundu... 1907'de, gizli İttihat ve Terakki cemiyetine girerek, Abdülhamid'in muhalifleri arasına katıldı... 1913'te, memleketi bir baskı rejimine sürükleyen İttihatçılara karşı cephe almaya başladı. Memurluktan ayrılarak, Türk Ocağı'nda ve Türk Yurdu dergisinde çalıştı. Kendisini büsbütün şiire ve Türkçülük Ülküsü'ne verdi... İstanbul halkının, vatanımızı işgal edenlere karşı düzenlediği Sultanahmet Mitinginde, unutulmaz bir konuşma yaptı. 1921'de Ankara'ya gidip Milli hükümet safında manevi hizmetlere başladı (Kabaklı 2002/3: 284-285). Yazar, sanatçılara ve onların eserlerine etki eden tüm faktörleri ortaya koyarak, onlar hakkında daha sağlam ve daha sağlıklı değerlendirmelerde bulunabilmeyi amaç edinmiştir. Fakat sanatçıların ruh hallerini yansıtmayı hedefleyen ve bunu da metinler üzerinden yapmaya gayret gösteren psikolojik bakış açısı, Kabaklı'da farklı bir şekilde kendine yer bulmuştur. O, sanatçıların

düşünce dünyalarını yansıtan en büyük değer olarak metinleri kabul etmiş lakin eserleri derinlemesine inceleyen, metin merkezli bir değerlendirme eğiliminde olmamıştır.

2.3 Genetik Yaklaşım

Ahmet Kabaklı'nın eserinde uyguladığı usullerden bir diğeri ise sanat eserini ve sanatçıyı hazırlamış olan vakayı başlangıçtan alarak bütün hâlinde inceleyen “genetik yaklaşım”dır. Genetik tarzın temel uygulama şekli; Türk kültürü ve tarihi ile ilgili önemli vakalar ve müesseseleri çok yönlü irdelemek, Türk kültür coğrafyasını müşterek kabul edip araştırmaları bu çerçevede şekillendirmek, Türklüğün her yönüyle tekâmülünü bir bütün olarak incelemektir. *Türk Edebiyatı* çalışmasında da bunu görmek mümkündür. Kabaklı, eserinde bu yöntem doğrultusunda ilk önce Türklerin siyasi, dini ve toplumsal yapılarını aktararak bir temel oluşturmaya çalışmıştır. Kabaklı'nın bu yönelimini çalışmasında yer verdiği Türk dünyası şair ve yazarlarında görmek mümkündür. Bu bağlamda Azerbaycan şiiirinin önemli şahsiyetleri olan Samed Vurgun, Süleyman Rüstem, Mikail Müşfik, Hüseyin Hüseyinzade, Bahtiyar Vahapzade, Şehriyar vd. tanıtmış, Kırgız edebiyatının ünlü ismi Cengiz Aytmatov'u ve Kırım-Tatar edebiyatının tanınmış ismi Cengiz Dağcı'yı çeşitli yönleriyle aktarmıştır. Kabaklı Türk dünyasından şair, yazar ve eserleri tanıtırken devrin şartlarını göz ardı etmemiştir. Siyasi, ekonomik ve coğrafi şartları da vermeye gayret etmiştir.

Kabaklı'nın *Tarihi, Çevre ve Destanlar* başlığı altında verdiği bilgiler bu yönetime olan yönelimini kısmen göstermesi açısından değerlidir:

Orta Asya, yüksek dağlar, yaylalar ve geniş bozkırlar ülkesidir. Bu kıta'da denebilecek kadar büyük yurttan Tarım, Seyhun, Ceyhun gibi nehirler bulunmasına rağmen bozkır iklimi hüküm sürer. Bozkır ise, daha çok göçebe kültür ve sanatına elverişlidir... Göçebe cedlerimiz, Asya içerilerinde uzun bir tarih devri geçirmişler, zaman zaman Çin'e, Hind'e akınlarla yerleşip yeni medeniyet terkipleri kurmuşlardır. Büyük bir kısmı ise daha sonra azar azar Batı'ya doğru yayılmışlardır... İktisatta Atlı kültürü ve hayvan yetiştirmeyi; sosyal alanda ise devlet kurma kabiliyetini geliştiren Ural-Altay göçbeleri, büyük nehirler etrafında toplanan (Çin-Hind, Rusya) yerleşik halklara yaptıkları akınlar ile oralarda yüksek medeniyetlerin oluşmasını sağlamışlardır. (Kabaklı 2002/2: 18-21). Kabaklı tarafından hazırlanan bu çalışma dikkatlice incelendiğinde, onun sadece şair ve yazarları, onların vücuda getirdikleri eserleri konu edinmediği görülür. Tüm bu şahsiyetleri ve onların eserlerini şekillendiren tarihi, ekonomik, siyasi, coğrafi ve kültürel faktörleri incelemiş, bunların devrin sanatçıları üzerinde bıraktığı etkilerinin ve eserlerin oluşumuna katkılarının ne yönde olduğunu altını önemle çizmiştir. Lakin şunu belirtmek gerekir ki Kabaklı, her ne kadar gerek Türk devletlerinin gerekse şair ve yazarların bulunduğu devrin coğrafi, tarihi, ekonomik, siyasi, kültürel vs. gelişim safhalarına yer vermiş olsa da genetik bakış açısının amaçladığı ölçüde bu değerlerin ayrıntılı bir şekilde incelemesine yer vermemiştir.

Ahmet Kabaklı'nın eserini oluştururken kullandığı yöntemler hakkında son olarak belirtilmesi gereken noktalardan biri de metin hassasiyetidir. Onun, eserinde yer verdiği örnek metinler hususunda çok cömert davrandığı hatta bazen örnek metinlerde aşırıya kaçtığı görülür. Örneğin, Yahya Kemal (müellif, Yahya Kemal Beyatlı'yı bu isimle tanıtır) hakkında uzun bir inceleme yaptıktan sonra, onun çeşitli türlerde kaleme aldığı eserlerinden birçok örnek metin vermeyi tercih etmiştir: *Kurdun Dışısı ve Yavruları, Aşk*

(Lirizm), Topkapı Sarayı'nda Bir Gün, Ezansız Semtler, Süleymaniye'de Bayram Sabahı, Açık Deniz, Itri, Hayal Şehir, Atik-Valde'den İnen Sokakta, Eylül Sonu, Maltepe, Çin Kâsesi, Eski Paris, Rindlerin Hayatı, Rindlerin Ölümü, Ses, Erenköyü'nde Bahar, Endülüüs'te Raks, Selimname'den, Rihlet, İstanbul'u Fetheden Yeniçeri'ye Gazel, Gedik Ahmed Paşa'ya Gazel, Ömür, Rubai, Vehbi'ye. Edebiyat tarihçilerinin konu edindiği bir şair veya yazardan kaç örnek metin alması gerektiği yahut sınırlamayı neye göre belirlediği edebiyat tarihçiliği açısından tartışılan hususlardan biridir. Kabaklı'nın metin hususundaki bu yönelimi edebiyat tarihleri yazılırken çalışmada hangi eserlere yer verileceği, eserlerden kaçının incelemeye tabi tutulacağı problemini de gün yüzüne çıkarmıştır. Fakat bu çalışmada, her şahsiyet için aynı sayıda örnek metne yer verildiği söylenemez. Müellif bazı şahsiyetleri tanıtırken birkaç örnek metne yer vermiş, bazı şahsiyetlerin tanıtımında ise birçok metin örneği sunmuştur. Buradan hareketle *Türk Edebiyatı* eserinde “örnek metin seçimi” ve “örnek metin sınırlaması” probleminin olduğu ifade edilmelidir. Kabaklı'nın örnek metin seçimi, “metinleri inceleme yöntemi” sorununu da ortaya çıkarmıştır: Çalışmaya alınacak metinler sadece birer örnek olarak mı kalacak yahut örnek metinler sanatsal yönlerini de ortaya çıkaracak bir incelemeye mi tabi tutulacak?

Ahmet Kabaklı, “bir dönemi ve o döneme damga vurmuş bir yazarı yansıtan en önemli unsurlardan biri eserdir” düsturunu benimsemiş ve çalışmasını bu düşünce üzerine bina etmiştir. Fakat Kabaklı'nın metinlere yaklaşımı yukarıda zikredilen, edebiyat tarihi yöntemleri içerisinde yer alan “estetik” yaklaşım tarzından uzaktır. Çünkü bu yöntemde metinlere yer vermek kadar o metinleri derinlemesine yorumlamak ve değerlendirmek de bir o kadar önemlidir. Mehmet Kaplan, edebiyat tarihi yazımında metinlerin önemine değinmiş ve metinler olmadan edebiyat tarihlerinin eksik kalacaklarını belirtmiştir. Kaplan'a göre edebiyat tarihlerinde en önemli parça metinlerdir. Bir edebiyat tarihçisinin en önemli görevi ise metin tahlilidir. Bunun içinde edebiyat tarihçisi büyük bir bilgi birikime sahip olmalı bu doğrultuda metni anlamalı ve yorumlamalıdır. Bu metinlerin yorumu, değerlendirilmesi ve eserlere yaklaşım tarzı araştırmacının ilgi alanına ve bilgi birikimine göre şekillenir (Kaplan 1975: 4-5). Bu yöntemde eserin; estetik, sanatsal, biçim, içerik vs. yönleriyle incelenmesi temel gayedir. Bu hususta Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından kaleme alınan *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eser, *estetik* yöntemin kullanıldığı en önemli çalışmalardan biri olarak karşımıza çıkar. Tanpınar, eserine örnek olarak aldığı metinleri etraflıca incelemiş, eseri merkeze alarak, okurlarını aydınlatma yoluna gitmiştir. Örneğin Tanpınar'ın, Namık Kemal tarafından kaleme alınan *Zavallı Çocuk* piyesini incelerken, estetik metot bağlamında eserin derinliklerine indiğini görmek mümkündür:

Piyesin asıl mevzuunu on dokuzuncu asrın en moda mevzularından biri olan ana babanın çocuklarını kendi menfaatlerini düşünerek evlendirmelerinin felakette neticlendiği davası yapar... Bu basit vaka oldukça düzgün bir dille fakat hiçbir geliştirmeye imkân vermeyen bir çerçeve içinde yazılmıştır. Ne Şefika'nın ne Ata'nın ne anne ve babasının vaka dışında bir hayatları olduğunu tasavvur güçtür. Şahıslar davanın ispatı için yaratılmışlardır... Piyesin baş tarafında oldukça uzun süren ilanı aşk perdesi muharrirde bir aşk rüyası canlandırmak arzusu bulunduğunu da gösterir. Bu eserin edebiyatımızda ve bütün hayatımızda devam edip giden neticeleriyle karşılaştığımız hissi edebiyata yol açtığını bir daha tekrarlıyorum (Tanpınar 1988: 382-383). Yukarıda alınan

kısa pasajda görüldüğü üzere Tanpınar, okurları metin üzerinden aydınlatma yoluna gitmiş ve incelemesini bu minval üzere yapmıştır. Buna karşın Kabaklı'nın *Türk Edebiyatı* çalışmasında, -her ne kadar birçok örnek metne yer vermiş olsa da- metinlerin derinlemesine incelendiğini görmek güçtür. Kabaklı, merkeze metinlerin estetik yönleri yerine tarihi dönemleri, şahısları, siyasi ve edebi yönelimleri koymuş, çalışmasını bu minval üzere şekillendirmiştir.

Türk Edebiyatı eserinde vurgulanması gereken mevzulardan biri de yazarın bu çalışmaya aldığı şahsiyetler ve eserleri inceleme hususunda takındığı ölçüdür. Örneğin; Namık Kemal için Kişiliği, Fikirleri, Gelişme Fikri, Yurtseverlik, Hürriyet, Meşrutiyet, Siyasi Bağımsızlık, Osmanlıcılık, İslamcılık, İktisadi, Maarif, Yazdığı Türler, Tenkitleri, Şiirleri, Biyografileri, Tarihleri, Romanları, Tiyatro Eserleri başlıklarını açmış olan yazar, bu mevzuları etraflıca incelemiştir. Buna karşın örneğin Ali Suavi'yi sadece hayatı ve eserleri bağlamında değerlendirmiştir. Kabaklı, bu hususta yaptığı tercihlerin nedenini şu sözlerle aktarır: “*Biz bu kitaplarda daha çok öncülerini, akım başlarını, yenilik getirenleri ve kalıcılık gücü olanları vurguladık. Özel başlık altında incelenmeyen kişileri de mensup oldukları akımlar içinde, bazen isimleri, bazen yaptıkları ile andık.*” (Kabaklı 2002/5: 9-10). Buradan hareketle devrin mühim şahsiyetlerinin edebiyat tarihçiliği açısından önem arz ettiği ve bu minval üzere incelendiği, önemli şahsiyetlerin gölgesinde kalan simaların ise sadece hayatı ve eserleri bağlamında değerlendirmeye tabi tutulduğu eserlerdeki altı çizilmesi gereken hususlardan biridir. Kabaklı'nın eserinde karşılaştığımız bu uygulama edebiyat tarihçiliği açısından önemli bir hassasiyeti; hangi şahsiyetlerin nasıl ve hangi yönleriyle ele alınacağı sorununu da gün yüzüne çıkarmaktadır. Bununla birlikte *Türk Edebiyatı* eserine alınan, yaşadıkları döneme damga vurmuş sanatçıların değerlendirilmesinde de kısmen bir ölçüsüzlük olduğu belirtilmelidir. Onun, bu yaklaşımı *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler* adlı ansiklopedik çalışmada da vurgulanmıştır: “*Eserine aldığı sanatçılarda çok tutunmuş, sanat çevrelerini etkilemiş ve bir çizginin üstünde kalabilmiş olma özelliğini arar, lakin bu arayışında isabetli davranmadığı yolunda tenkitler almıştır.*” (TDEA 1998: 410). Ahmet Kabaklı, örneğin M. Akif Ersoy'a yaklaşık kırk sayfa kadar yer ayırmıştır. Buna karşın Sabahattin Ali ve eserlerinin on iki sayfa, Rıfat Ilgaz'ın hayatı ve eserlerinin üç sayfa, Necip Fazıl'ın hayatı ve eserlerinin incelemesi ise on sekiz sayfa ile sınırlı kalmıştır. Kabaklı'nın hangi etkenlere göre bu tercihi yaptığı ve sınırlamayı neye göre belirlediği edebiyat tarihçiliği açısından önemli bir tartışma konusudur.

Kabaklı'nın bu çalışmasında en büyük eksiklik olarak ifade edilmesi gereken husus ise Türk dili tarihidir. Ahmet Kabaklı her ne kadar eserine *Türk Edebiyatı* ismini layık görmüş ve çalışmasını “edebiyat” mevzuları üzerine inşa etmiş olsa da yer yer “dil” hususuna da değinmiştir. Fakat dil mevzusu oldukça sığ kalmıştır. Bu yönelim eserde bütünlük sorunsalına işaret etmektedir. Çünkü dil ve edebiyat bir bütünlük arz eder, dil hakkında bilgiler aktarılmadan edebiyat hususunda verilecek bilgiler eksik kalacaktır. Yazar Türk edebiyatını hemen hemen her yönüyle incelemiş fakat Türk dili tarihine neredeyse hiç yer vermemiştir. Kabaklı'nın bu husustaki dikkati ikinci ciltte Göktürkler ve Uygurların dil ve alfabeleri hakkında verdiği muhtasar bilgilerle sınırlı kalmıştır. Bu durum edebiyat tarihçiliği açısından göz ardı edilemez bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

1. *Türk Edebiyatı* adlı bu çalışmada, tezkire veya antolojiler gibi sadece şair/yazar ya da eserler hakkında bilgiler aktarılmamış, ayrıntılı inceleme ve tetkiklere de yer verilmiştir. Kabaklı, edebiyat tarihçiliği açısından önemli bir meşguliyete imza atarak çok kapsamlı, bir o kadar da kıymetli değerlendirmelerde bulunmuştur.

2. Yazar edebiyat tarihini sadece kültür tarihi olarak addetmenin yanlış olduğunun altını çizmiş, bu alanda verilen eserlerin din, felsefe, ahlak, sanat tarihinin konularını da kapsayacak bir içeriğe sahip olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda topluma mal olmuş şair, yazar, kültür kahramanları ve bunların ortaya koyduğu eserler hakkında teferruatlı bilgi edinerek, bu bilgilerin tasnifini ve değerlendirmesini çalışmasına taşımıştır. Eser, bu düşünceler etrafında şekillenmiş ve incelemeler bu minval üzere yapılmıştır.

3. Beş ciltten müteşekkil bu çalışma, Türk edebiyatı hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler için anlaşılır ve sade bir dille yazılmıştır. Gerekli yerlerde çeşitli açıklamalar yapılarak eserin tüm kesimler tarafından okunması yahut anlaşılması desteklenmiştir.

4. Ahmet Kabaklı bu çalışmada genel itibarıyla üç farklı usul benimsemiş ve eserini bu usullere göre bina etmiştir. Bunlar: Tarihçi yaklaşım, psikolojik yaklaşım ve genetik yaklaşımdır. Bu yönelimler, edebiyat tarihi oluşturmada ne kadar farklı yöntem ve tarzların uygulandığını göstermesi açısından mühimdir.

5. Yapılan değerlendirmelerde dil ve edebiyat tarihi oluşturmak için dönemin dil özelliklerinin, tarihi gelişiminin, siyasi, ekonomik, estetik ve kültürel değerlerin öğrenilmesinin ve farklı disiplinlerle ortak çalışmaların icra edilmesinin elzem olduğu görülmüştür.

6. Şair ve yazarların düşünce dünyasını şekillendiren etkenlere özellikle yer verilmiş sanatçılar ve eserler bu yöntemle tanıtılmaya çalışılmıştır.

7. *Türk Edebiyatı* eserinde yazar kendi düşünce dünyasından bağımsız değerlendirmeler yapamamış, milliyetçi-muhafazakâr bakış açısı şair/yazar ve eser incelemelerine yansımıştır.

8. Yazar tarafından ortaya atılan düşünceler metinlerle desteklenmiş ve değerlendirmeler böylelikle temellendirilmiştir. Fakat Kabaklı metin hassasiyeti hususunda ölçüsüz davranmış; bazı şair ve yazarlar özelinde eserine gereğinden fazla metin almıştır. Bu durum eserin hacmini artırdığı gibi çalışmanın mahiyetini de değiştirmiştir.

9. Esere alınan şair ve yazarlar genelde döneme damga vurmuş, toplum hafızasında önemli bir yer etmiş ve Türk edebiyatı için önem arz eden şahsiyetlerden seçilmiştir. Fakat Kabaklı, *Türk Edebiyatı* eserinde şahısların hangi yönleriyle ele alınması ve tanıtılması gerektiği hususunda belirli bir dengeyi sağlayamamıştır.

10. Kabaklı her ne kadar eserin ismi ve içeriği hakkında bir bütünlük sağlamaya gayret göstermişse de Türk dili ve edebiyatı tarihinin bütünlük teşkil ettiği gerçeğini göz ardı etmiştir. Çalışmada teferruatlı bir dil tarihi incelemesine yer verilmemiş, dil tarihi hassasiyeti Göktürkler ve Uygurlar dönemiyle sınırlı kalmıştır. Türk Edebiyatı eseri bu yönüyle eksik bir çalışmadır.

11. Eser, Türklerin tarihi, sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal gelişmeleri hakkında kıymetli bilgiler içermektedir. Bu bağlamda Türk edebiyatının devirlerine, çok yönlü bir bakış açısıyla ayna tutan kapsamlı bir eser olma özelliğine sahiptir.

12. Kabaklı, *Türk Edebiyatı* eserinde tür ve şekil bilgisi hakkında çeşitli yanlış değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu durum, yanlış tasniflere sebebiyet vermiş ve eserde bir kavram kargaşası yaratmıştır. Ayrıca bu hatalı tasnifler bazı konuların (türler vs.) aktarılmasında eksiklik meydana getirmiştir.

13. Çalışmada okurlara yol gösterici mahiyette bibliyografyalar verilmiş olması eseri değerli kılan hususlardan biridir. Bu yöntem, belirtilen konu hakkında okurların kapsamlı bilgiler edinebilmesine ön ayak olmuştur.

14. Ahmet Kabaklı çalışmasında devirler/ dönemler hakkında tarihi bilgileri gerektiği ölçüde aktararak eserin bir tarih kitabı olmasının önüne geçmiştir. Böylece aktarılan tarihi bilgiler eserin mahiyetine gölge düşürmemiş ve çalışmanın asli gayesine hizmet etmiştir.

15. Çalışmada şair/yazar, eser ve dönemlerin kronolojik olarak incelenmesi, Türk edebiyatının gelişim safhalarını ön plana çıkarması açısından mühimdir.

Bu alanda ortaya konan çalışmaların yukarıda belirtilen yönleriyle eksik yahut tartışmaya açık olması onları değersizleştirmede özellikle belirtilmelidir. Çünkü dil ve edebiyat tarihleri oluşturmak uzun ve bir o kadar da meşakkatli meşguliyetlerdir. Buradan hareketle ortaya konan her eserin, bir milletin dil ve edebiyat tarihini oluşturmada büyük bir önemi haiz olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yazılan her eser bu mevzuda bir eksikliği kapatacak ve gelecek kuşaklara birer vesika bırakılmış olacaktır. Kısaca ifade etmek gerekirse dil ve edebiyat tarihleri bir milletin benliği olarak görülebilir. Yöntemi, usulü, yaklaşım tarzı ne olursa olsun edebiyat ve dil tarihleri oluşturmak her milletin asli görevi olmalı, bu konuda toplumsal bir bilinç oluşturulmalıdır. Tüm bunların ışığında Ahmet Kabaklı tarafından kaleme alınan *Türk Edebiyatı* başlıklı beş ciltlik bu eser, Türk edebiyatı tarihi açısından son derece mühim ve ilgililer için önemli bir başvuru kaynağı olacaktır.

Kaynaklar

- Akar, Ali (2010). *Türk Dili Tarihi* (4. bs.), İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Akün, Ömer Faruk (2006). “Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?” *TÜBAR-XIX-Bahar*, 107-116.
- Aydın, Ferit (2019). *Ahmet Kabaklı'nın Türk Edebiyatı Hakkındaki Eserleri Üzerine Bir İnceleme*. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi\Yüksek Lisans tezi
- Ayvazoğlu, Beşir (2006). “Ahmet Kabaklı”. *Türkiyat Araştırmaları Literatür Dergisi*. 4 (8), 549-558
- Çetişli, İsmail (2011). *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Ankara: Akçağ Yay.
- Çetin, Nurullah (2012). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Bizde Türk Edebiyatı Tarihleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dağ, Mustafa (2012). *Ahmet Kabaklı'nın Edebiyat Tarihçiliği*. Ankara: Gazi Üniversitesi\Yüksek Lisans Tezi.
- Emil, Birol (2001). “Ahmet Kabaklı”, *Türk Edebiyatı Dergisi/Ahmet Kabaklı Özel Sayısı*, 329-330, 17-21.
- İnan, Abdülkadir (1961). *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Tercümelere Üzerinde Bir İnceleme*. Ankara: DİB Yayınları.
- Kabaklı, Ahmet (2002/1). *Türk Edebiyatı*. (10. bs.). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kabaklı, Ahmet (2002/2). *Türk Edebiyatı*. (10. bs.). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kabaklı, Ahmet (2002/3). *Türk Edebiyatı*. (10. bs.). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kabaklı, Ahmet (2002/4). *Türk Edebiyatı*. (10. bs.). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kabaklı, Ahmet (2002/5). *Türk Edebiyatı*. (10. bs.). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kaplan, Mehmet (1975). “Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazabilmek İçin”, *Hisar*, 15 (143). 3-5.
- Kılıç, Filiz (2007) “Edebiyat Tarihimizin Vazgeçilmez Kaynakları: Şair Tezkireleri”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 5 (10), 543-564.
- Kocakaplan, İsa (2019). *Kabaklı Hoca*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kocaturk, Vasfi Mahir (1970). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- Köprülü, Mehmet Fuad (1980). *Türk Edebiyatı Tarihi*. (2. bs.). İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Köprülü, Mehmet Fuad (2012). *Edebiyat Araştırmaları-1* (5. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Lanson, Gustave (2017). *Edebiyat Tarihinde Usûl -Edebî Metin ve İnsan-* (Çev. Yusuf Şerif Kılıçel). İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Levend, Ağâh Sırrı. (2015). *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. bs.), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Metin, Ali K (2008). “Türk Edebiyatı Tarihi'ne Hariçten Bir Derkenar”, *Hece Dergisi*, 12 (135), 105-113.
- Okay, M. Orhan (2006). “Abdülhalim Memduh'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a Edebiyat Tarihlerinde Yenileşmenin Sınırları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4, (8), 9-21.
- Okay, M. Orhan (1994). “Edebiyat Tarihi”, *İslam Ansiklopedisi*, c.10, s.403-405.
- Önal, Mehmet (2007) “Yeni Türk Edebiyatı” Teriminin Tanımı İçin Bazı Ölçütler”, *Türkbilig*, 13, s. 85-114.
- Önal, Mehmet (2010). *En Uzun Asrın Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım-1* (4. bs.). Ankara: Akçağ Yay.
- Sağlık, Şaban (2008) “Edebiyat Tarihi Edebiyat Ansiklopedisi Edebiyat Antolojisi: Ahmet Kabaklı'nın Türk Edebiyatı”, *Hece*, 135, Mart, 101.

- Sayar, Sait (2014). “Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı Tarihi Adlı Eserlerin Edebi Türleri Ele Alışları Bakımından İncelenmesi”. *Studies of The Ottoman Domain*. 4 (7), 12-17.
- Şimşek, Yaşar (2019). “Türkçe İlk Kur’an Tercümelelerinden Meşhed Nüshasının (293 No.) Türk Dili Tarihindeki Yeri ve Önemi” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 67, 87-152.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1988). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. (7. bs.). İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi/ Devirler/İsimler/Eserler/Terimler c.8 (1998). “*Türk Edebiyatı*”. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yıldırım, Dursun (2001). “Türk Edebiyatının Yüzyılları: Türk Edebiyatına Yeni Bir Yaklaşım Denemesi” *Kök Araştırmalar Dergisi*, III (1). 75-122.